

Povijesno - pravni nastanak i razvoj velikih sjemeništa

Nedeljković, Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:408414>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**POVIJESNO - PRAVNI NASTANAK I RAZVOJ VELIKIH
SJEMENIŠTA**

Diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Zdenko Ilić

Student:

Dominik Nedeljković

Đakovo, 2018.

Sadržaj	
Sažetak	4
Summary	5
Uvod.....	6
1. Uvodno o pojmu velikog sjemeništa	8
1.1. Povijesni pregled do Tridentskog sabora	9
1.2. Tridentski sabor.....	11
1.3. Postsaborsko vrijeme	14
1.4. Od Tridentskog sabora do Drugog vatikanskog sabora	16
1.5. Drugi vatikanski sabor	17
1.6. Dokumenti nakon Drugog vatikanskog sabora	19
2. Odgoj i obrazovanje pitomaca – mjesta odgoja.....	21
2.1. Malo sjemenište	21
2.2. Veliko sjemenište	22
2.3. Međubiskupijsko veliko sjemenište	23
2.4. Osnutak i pravna osobnost velikih sjemeništa	24
2.4.1. Nacionalna uredba o svećeničkom odgoju i obrazovanju	26
2.4.2. Pravilnik velikog sjemeništa	27
2.5. Odgojitelji	28
2.6. Izbor odgojitelja	29
2.6.1. Rektor.....	29
2.6.2. Vicerektor	31
2.6.3. Nastavnici	32
2.6.4. Voditelj studija.....	32
2.6.5. Prefekt studija	33
2.6.6. Ekonom.....	33
2.6.7. Duhovnik	34

2.6.8. Ispovjednici.....	35
3. Bogoslovno sjemenište Đakovo kao primjer velikog sjemeništa	36
3.1. Povijest đakovačkog sjemeništa – mjesto odgoja i obrazovanja	36
3.2. Statut velikog sjemeništa u Đakovu	38
3.3. Statut Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu iz 1961. godine.....	38
3.4. Statut Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu iz 2006. godine.....	40
3.5. Vodstvo, uprava i djelatnici velikog sjemeništa	41
3.5.1. Dijecezanski biskup	42
3.5.2. Odgojitelji	42
3.5.3. Profesori.....	44
3.5.4. Pitomci	44
3.5.5. Katolički bogoslovni fakultet, kućno osoblje i obiteljska zajednica	45
3.6. Trajnost statuta	45
Zaključak	47
Literatura.....	49

Sažetak

Tema diplomskog rada je sustavni prikaz nastanka i razvoja velikih sjemeništa temeljem povijesnih datosti i pravnih činjenica. Rad je tematski podijeljen u tri poglavlja u kojima se opisno - komparativnom metodom nastoji prikazati tema diplomskoga rada. Prvo poglavlje odnosi se na povijest velikih sjemeništa, od početaka kršćanstva, preko Tridentskog sabora do II. vatikanskog sabora i današnjih dana. Uz povijesne činjenice u poglavlju navedeni su i pojedini pravni dokumenti koji prate određene povijesne trenutke razvoja velikih sjemeništa. U drugome poglavlju detaljno su obrađeni kanoni Zakonika kanonskoga prava iz 1983. koji se odnose na pravni razvoj velikih sjemeništa. Pojedini kanoni se uspoređuju i analiziraju s Kodeksom kanonskoga prava iz 1917. godine kako bi se uvidjeli određeni pravni pomaci ili propusti. Navedeno poglavlje uz pojedine kanone potkrijepljeno je pravnim dokumentima koji se temelje na samome Zakoniku. U trećem poglavlju predstavljeno je Bogoslovno sjemenište Đakovo kao primjer velikoga sjemeništa. U poglavlju su prikazani značajni povijesni trenutci ovoga sjemeništa, od osnutka i razvoja te odgoj i obrazovanje pitomaca do današnjih dana. U poglavlju je sustavno prikazana usporedba Statuta Bogoslovnog sjemeništa Đakovo iz 1961. godine sa Statutom iste ustanove iz 2006. godine. Rad završava zaključkom u kojemu se progovorilo o važnosti pravne terminologije i provođenja kanona Zakonika kanonskoga prava i pravnih dokumenata unutar Hrvatske biskupske konferencije.

Ključne riječi: Tridentski sabor, Zakonik kanonskoga prava, Kodeks kanonskoga prava, veliko sjemenište, Bogoslovno sjemenište Đakovo

Summary

Legal and Historical Emergence and Development of Major Seminaries

The topic of this thesis is the systematic overview of the emergence and development of the major seminaries, based on the historical data and legal facts. The thesis is thematically divided into three chapters. In each chapter, the descriptive comparative method is used to present the topic of the thesis. The first chapter presents the history of the major seminaries, starting from the early Christianity, through the Council of Trent to the Second Vatican Council and nowadays. Along with the historical facts, there are also listed some legal documents which describe particular historical moments of the major seminary development. In the second chapter, some canons, from the 1983 Code of Canon Law, which concern the legal development of the major seminaries are elaborated in detail. In order to notice particular legal shifts or omissions, some canons are compared to the 1917 Code of Canon Law. The findings in this chapter are confirmed by legal documents based on the Canon itself. In the third chapter, the Theological Seminary in Đakovo is presented as an example of the major seminary. The chapter presents crucial historical moments of the founding and development of the seminary and also, the education of the cadets to the present day. The chapter systematically presents the comparison of the Theological Seminary in Đakovo's Statutes from 1961 and 2006. The thesis ends with the conclusion which emphasizes the importance of legal terminology and conducting of the canons from the 1983 Code of Canon Law and legal documents within Croatian Bishops' Conference.

Keywords: *The Council of Trent, the 1917 Code of Canon Law, the 1983 Code of Canon Law, major seminary, Theological Seminary in Đakovo*

Uvod

Ovim diplomskim radom podijeljenim u tri poglavlja odnosno tri tematske cjeline nastojat ćemo prikazati povijesno – pravni nastanak i razvoj velikih sjemeništa. Radom ćemo pokušati rasvijetliti pojedine povijesne trenutke važne za razvoj velikih sjemeništa kao zasebnih ustanova za odgoj i obrazovanje pitomaca. Uz povijesne činjenice radom ćemo prikazati i pravni aspekt odnosno pravnu pozadinu takvih ustanova, njihovu važnost i temelj za život klerika. Za pravni razvoj posebno ćemo se osvrnuti na Kodeks kanonskoga prava iz 1917. godine i Zakonik kanonskoga prava iz 1983. godine. Uz kanone obiju zakonika prikazati ćemo i pojedine dokumente kako one proglašene od Svete Stolice i rimskih prvosvećenika tako i dokumente proglašene od strane Hrvatske biskupske konferencije.

Prvo poglavlje diplomskoga rada započeti ćemo se temeljnim pojmovima velikoga sjemeništa, začecima takvih ustanova u ranom kršćanstvu preko srednjovjekovnih samostanskih i katedralnih škola do Tridentskoga sabora. Od Tridentskoga sabora, od kada imamo dekret kojim se ustanovljuju velika sjemeništa kao zasebne ustanove, rad nastavljamo prikazom postasaborskog vremena, te vremena do i za vrijeme II. vatikanskog sabora. Nakon govora o velikim sjemeništima na II. vatikanskom saboru kratko ćemo spomenuti pojedine pravne dokumente i njihovu važnost za razvoj velikih sjemeništa.

Drugo poglavlje započeti ćemo opisom ustanova za odgoj i obrazovanje pitomaca, prikazati razliku između malog i velikog sjemeništa te međubiskupijskog velikog sjemeništa. U sljedećem dijelu ukazati ćemo na važnost pravne osobnosti velikog sjemeništa kao i njegovog nastanka te važnosti nacionalnih uredbi i pojedinih pravilnika, a posebno statuta velikih sjemeništa. Prikazati ćemo i izbor odgojitelja, njihovu važnost te pojasniti svaku odgojiteljsku službu zasebno, preko rektora i vicerektora, do ispovjednika.

U trećem poglavlju prikazati ćemo Bogoslovno sjemeništa Đakovo kao primjer velikog sjemeništa u Hrvatskoj. Ukratko ćemo se osvrnuti na povijesne datosti i činjenice te razvoj odgoja i obrazovanja u ovome sjemeništu do današnjih dana. Poglavlje ćemo završiti usporedbom statuta Bogoslovnog sjemeništa Đakovo i to statuta iz 1961. godine te važećeg statuta iz 2006. godine. U posljednjem dijelu trećeg

poglavlja ukazati ćemo na problem trajnosti statuta te važnost proglašenja nacionalne uredbe o formaciji pitomaca.

Ovim diplomskim radom uz prikaz povijesno – pravnih činjenica razvoja i nastanka velikih sjemeništa kroz opise i usporedbe pravnih datosti željeli bismo ukazati posebno na pojedine pravne nelogičnosti poput netočne pravne terminologije te neslaganja nacionalne uredbe o formaciji pitomaca sa Zakonikom kanonskoga prava i sa dokumentom *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. Poteškoće u provedbi pojedinih kanona Zakonika na teritoriju Hrvatske biskupske konferencije te često neslaganje same nacionalne uredbe o formaciji pitomaca sa statutima pojedinih velikih sjemeništa.

Na samome početku htio bih uputiti zahvalu mentoru koji mi je pomogao i usmjerio me u izradi diplomskoga rada doc. dr. sc. Zdenku Iliću.

1. Uvodno o pojmu velikog sjemeništa

Započeti ćemo s definicijom pojma sjemenište koju donosi Opći religijski leksikon: „Sjemenište (lat. *seminarium*), u katolicizmu, vjerska odgojno-obrazovna ustanova za pripremu dječaka i mladića za svećeničko i redovničko zvanje; seminar. Može biti malo (dječačko) i veliko (bogoslovija). U sklopu dječaćkog sjemeništa obično je klasična gimnazija, a uz veliko sjemenište teološko učilište ili fakultet. Začetci su sjemeništa u srednjovjekovnim samostanima i kaptolskim školama, a nakon Tridentskog koncila (XVI. st.) sjemenište poprima uglavnom svoj današnji oblik. Slične ustanove postoje i u drugim kršćanskim crkvama, osobito u pravoslavlju.“¹ Upravo u ovoj definiciji pronalazimo ključne pojmove: malo i veliko sjemenište, teološko učilište, srednjovjekovne i kaptolske škole, Tridentski koncil koji su vezani uz povijesni nastanak i razvoj velikih sjemeništa, a o kojima će biti više riječi u daljnjem tekstu.

„Svaki veliki svećenik, zaista, od ljudi uzet, za ljude se postavlja u odnosu prema Bogu da prinosi darove i žrtve za grijeh“ (Heb 5,1). Vidimo kako već Sveto Pismo jasno ukazuje da svećenici od ljudi dolaze nasljeđujući Isusa Krista, te da im je potreban odgoj i obrazovanje kako bi služili i Bogu i ljudima, a što potvrđuje i Zakonik kanonskoga prava:² „Sva kršćanska zajednica dužna je brinuti se za promicanje zvanja, da bi se dovoljno odgovorilo potrebama svete službe u svoj Crkvi; ta dužnost obvezuje naročito kršćanske obitelji i odgojitelje, i osobito svećenike, ponajviše župnike (kan. 233 §1)“ Apostoli kao prvi Kristovi nasljednici nisu osnivali sjemeništa, ali su osobito vodili brigu o pripravi onih koji su nakon njih trebali nastaviti apostolsko djelovanje, primjerice sv. Pavao i njegov učenik Timotej, a takva se skrb očitovala i kod drugih biskupa. Povjesničar Sokrat tako spominje brigu koji je imao Aleksandar, biskup Aleksandrije koja se sastojala u tome da je oko sebe okupljao dječake koje je vidio kako dobro imitiraju svete obrede pri svojim igrama.³

Teologija se naime kao pokušaj sustavnog povezivanja datosti kršćanske objave i razuma razvijala već u prvim kršćanskim stoljećima, osobito nakon razvoja

¹ SJEMENIŠTE, u: *Opći religijski leksikon A-Ž*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002., str. 868.-869.

² *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima*, Glas Koncila, Zagreb, 1996.; u daljnjem tekstu *Zakonik*

³Usp. N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 216.-217.

Aleksandrijske škole, a posebno je u razvoju teološke misli prednjačio kršćanski Istok. Na europskome Zapadu ponajviše se teologija razvijala zaslugama sv. Augustina, a kasnije sv. Abelarda i sv. Bernarda. Veliki doprinos razvoju teološke misli dali su skolastički teolozi i mislioci sv. Albert Veliki i sv. Toma Akvinski predstavljajući teologiju dominikanskoga reda propovijedajući Kristovo Evanđelje, te sv. Bonaventura i bl. Ivan Duns Scoot koji su zaslužni za širenje i razvoj franjevačke teologije koja je više stavljala naglasak na siromaštvo i pomoć potrebitima. Naime već u prvoj Crkvi, krajem II. stoljeća niknuli su centri kršćanske kulture nazivani *didascalia* u prijevodu katehetske, odnosno teološke škole među kojima su najpoznatije bile u Aleksandriji, Smirni, Edesi i Rimu. Tako Euzebije Cezarejski navodi kako su u tim školama izrađene prve teološke sinteze, u njima su se odrasli pripremali za apostolat i poslanje, a oni koji su težili za svećeništvom poučavali su se u pjevanju, gramatici, aritmetici, filozofiji i Svetom Pismu.⁴ Već od V. stoljeća počele su djelovati župne odnosno prezbiterske, biskupske i katedralne te samostanske škole.⁵ Upravo takve škole bile su temelji i današnjim teološkim učilištima i fakultetima, te velikim i malim sjemeništima kakve poznajemo danas.

1.1. Povijesni pregled do Tridentskog sabora

Za izobrazbu svećeničkih kandidata nije postojala jedinstvena ustanova već su oni bili pod vodstvom mjesnih biskupa koji su organizirali različite katehetske škole, a od četvrtoga stoljeća uvriježilo se pravilo da se iz takvih katehetskih škola biraju pripravnici za klerički stalež. Početkom ranog srednjeg vijeka postojale su župne škole kao jedan od najraširenijih i najuspješnijih načina za formaciju onih koji žele biti svećenici. 527. godine na Drugom koncilu u Toledu donesena je odluka da se oni koji žele biti svećenici trebaju javiti biskupu koji će ih podučavati, a Četvrti koncil u Toledu 633. godine zalaže se da svećenički pripravnici žive u određenoj vrsti internata pod crkvenim vodstvom, dok se kasnije razvijaju samostanske škole te određena učilišta gdje se pripremaju pripravnici za klerički stalež.⁶ Uz župne škole posebno su se razvijale i otvarale samostanske škole: „Njih je ustanovio Giovanni Cassiano u

⁴ N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 217.

⁵ Usp. J. ŠALKOVIĆ, Katolička sveučilišta (kann. 807-814), u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.) 4, str. 808.

⁶ Usp. Ž. ČEKOLJ, Povijest bogoslovnih sjemeništa, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 11-12, str. 1046.

Francuskoj, Cassiodoro i sv. Benedikt u Italiji, a imale su, među ostalim ciljevima, i cilj formiranja kandidata za svećeništvo.“⁷ Samostanske škole nastajale su na prijelazu iz 5. u 6. stoljeće. Kasnije se pak razvijaju biskupske ili katedralne škole kojima je ravnao kancelar biskupske škole, a koje su često slijedile sv. Augustina te su one ispočetka bile isključivo određene za formaciju onih koji žele biti svećenici, ali su kasnije bile otvorene i za druge. Primjerice u kapitularu iz 803. godine *Interrogo vos presbyteros* stoji kako kandidati za svete redove trebaju biti brižljivo ispitani: „znaju li apostolski simbol, Oče naš, kanone, penitencijal, misu, obred krštenja, božanski oficij, tumačiti evanđelje i homilije Otaca.“⁸ U 9. i 10. stoljeću dolazi do raspada biskupskih škola s izrazito velikom štetom za formaciju klera, pa je tako Ravenski sabor 998. godine izdao precizne odredbe o opreznom izboru onih koji su trebali primiti svete redove budući da nisu prošli gotovo nikakvu formaciju.⁹

Poseban značaj razvoju školovanja potvrdio je Treći Lateranski sabor (1179.) kada je donesena odluka da u katedralnim školama mora postojati poseban profesor za tumačenje Svetoga Pisma i predavanja iz teologije, koji će besplatno poučavati klerike i ostale siromašne đake: „Podsjeća na to da svaka katedrala mora imati svoju školu, da nijedan klerik ne smije ostati bez svojega beneficija, da se biskup mora brinuti za svoj kler.“¹⁰ Četvrti Lateranski sabor (1215.) zahtijevao je ne samo katedralne škole, nego da sve crkve koje imaju dovoljna sredstva moraju imati jednog magistra za nastavu, *preapositusa*, te svaka metropolitanska crkva raspolagati jednim teologom koji podučava Sveto Pismo te se bavi pastoralnim pitanjima i na takvim mjestima školovani su klerici sve do pojave sveučilišta.¹¹

Sveučilišta se kao zasebne ustanove osnivaju početkom 11. stoljeća, a prvim sveučilištem smatra se sveučilište u Salermu koje se razvilo zbog medicinske škole te time sljedeća dva stoljeća postalo najveće europsko središte medicinske znanosti. Sljedeće je nastalo u Bologni i Parizu, a početkom 14. stoljeća bilo ih je više od dvadeset. Na bolonjskom sveučilištu slušala su se predavanja iz pravnih znanosti, a na pariškom sveučilištu izučavana je teologija kao znanost, čiji su studenti boravili u

⁷ N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 218.

⁸ *Isto*, str. 219.

⁹ Usp. *Isto*, str. 219.

¹⁰ H. JEDIN, *Srednjovjekovna Crkva*, u: Velika povijest Crkve, svezak III/II., KS, Zagreb, 1993., str. 79.

¹¹ Usp. Ž. ČEKOLJ, Povijest bogoslovnih sjemeništa, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 11-12, str. 1046.

kolegijima i zavodima gdje su održavana i predavanja. Najglasovitiji učitelj bio je svećenik Robert de Sorbon (1201.-1274.) te je to sveučilište kasnije nazvano Sorbona.¹² Iako su postojala različita sveučilišta ili teološka učilišta na kojima se predavala teološka znanost no nisu postojala sjemeništa kao zasebne ustanove gdje bi živjeli i odgajali se oni koji su željeli biti svećenici. Školovali su se na teološkim učilištima ili kod već zaređenih službenika, pa time stjecali osnovna znanja i praktične stvari, no nedovoljno za razumijevanje životnih i vjerskih pitanja: „u Rimu se zaređivalo bez odgovarajućeg ispita kandidata, bez odobrenja nadležnih ordinarija, klerike iz drugih dijeceza, skriveno ili javno, putem simonije.“¹³ Upravo zbog toga počeli su se osnivati različiti kolegiji za odgoj pitomaca: „Kolegiji za buduće svećenike, koje su osnovali kardinali Capranica (1457.) i Nardini (1484.) obuhvaćali su mali dio podmlatka i mogu se samo s velikim pridržajem smatrati pretečama tridentskih velikih sjemeništa.“¹⁴ Jedan od najuspješnijih kolegija bio je Pariški kolegij koji je bio prožet idejama *Devotio moderne* te je tako postao model za izobrazbu svećenika u čitavoj Europi. Pitomci ovoga kolegija bili su Domingo de Soto i Igancije Loyola koji je 1551. godine u Rimu osnovao *Collegium Romanum*, a 1552. godine *Collegium Germanicum*. Statuti ovih dvaju kolegija bili su predložak svim drugim institucijama koje su se bavile izobrazbom svećeničkih kandidata. Takav način izobrazbe ubrzo se počeo širiti čitavom Europom, napose u Francuskoj, Italiji i Engleskoj.

1.2. Tridentski sabor

Tridentski sabor u povijesti Crkve slovi kao jedan od najvažnijih sabora kako zbog odluka koje je donio tako i zbog potrebe za njim nakon reformacije koju je započeo Martin Luther. Nacrte za dekret o osnivanju velikih sjemeništa sabor je preuzeo iz dekreta kojega je izdao engleski kardinal Pole na sinodi održanoj u Londonu 1556. godine za vrijeme katoličke obnove prema kojoj je bilo zapisano da se u svim metropolitanskim i katedralnim crkvama u Engleskoj trebaju odgajati i obrazovati dječaci starosti od 11 do 12 godina i navise, najmlađi u gramatici, a najstariji, nazvani akolitima, u nauku Crkve. Pitomci tih ustanova primali su tonzuru i vršili liturgijsku službu u katedralama, a kada su dostigli propisanu dob, pripuštali su se višim

¹² Usp. Usp. S. KOVAČIĆ, *Kršćanstvo i Crkva u starom i srednjem vijeku*, VERBUM, Split, 2004., str. 220.

¹³ H. JEDIN, *Reformacija. Katolička reforma. Proturreformacija*, u: *Velika povijest Crkve*, svezak IV., KS, Zagreb, 2004., str. 365.

¹⁴ *Isto*, str. 365.

redovima.¹⁵ Namjera ovog londonskog dekreta bila je pretvoriti srednjovjekovne škole pripojene katedralama u posebne ustanove za formaciju pitomaca i takve ustanove podložiti izravno dijecezanskom biskupu. U ovome dekretu kardinal Pole po prvi puta upotrijebio je izraz sjemenište koji će se i službeno početi primjenjivati nakon Tridentskog sabora. Jedna od odluka sabora na temelju ovoga dekreta bila je uspostava sjemeništa kao zasebnih ustanova koje će brinuti za odgoj i obrazovanje mladića koji žele biti svećenici. U projektima i raspravama sabora predviđena ustanova za odgoj i izobrazbu pitomaca nazivala se *collegium*, ali se pomalo počeo koristiti i pojam *seminarium*.¹⁶ Ova odluka Sabora bila je jedna od ključnih točaka budući da je takva ustanova bila potrebna, kako zbog reformacije koja se širila Europom, tako i zbog slabe intelektualne i odgojne formacije prezbitera: „Dekret o osnivanju biskupskih sjemeništa stvorio je konačno onu ustanovu za odgoj klera koja je dosad nedostajala.“¹⁷ Po prvi puta u povijesti Crkve svećeničku izobrazbu pokušalo se riješiti na općecrkvenoj razini, s detaljno izrađenim propisima koji su sadržani u kanonu 18 Dekreta o osnivanju sjemeništa: „15. srpnja 1563. odobren je na Tridentskom saboru kanon 18 Dekreta *De reformatione* na XXIII. zasjedanju koji je odredio obvezu za sve biskupije da osnuju sjemenište namijenjeno formaciji kandidata za svećeništvo.“¹⁸ Rimski prvosvećenik Pio IV. 26. siječnja 1564. godine potvrdio je dekret *Cum adolescentium aetas* koji je na taj način stupio na snagu za čitavu Crkvu.¹⁹ Na saboru je progovoreno kako je cilj cjelokupne reforme ponovno uspostavljanje dušobrižništva (*animabus providere*). Tridentski sabor je kako vidimo ustanovio sjemeništa te pozvao biskupe na njihovo osnivanje po pojedinim biskupijama: „Biskupi su dužni podignuti sjemeništa za naobrazbu budućih svećenika (can. 18).“²⁰ U odredbama dekreta jasno je pisalo da je svaki dijecezanski biskup i to sam ili s biskupima drugih biskupija dužan osnovati sjemenište „*Dei ministrorum perpetuum seminarium*.“²¹ Ukoliko je biskupija siromašna i nije u mogućnosti osnovati sjemenište, može se udružiti s drugom biskupijom i

¹⁵ Usp. N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 222.-223.

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 224.

¹⁷ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, KS, Zagreb, 1980., str. 126.

¹⁸ N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 222.

¹⁹ Usp. Ž. ČEKOLJ, Povijest bogoslovnih sjemeništa, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 11-12, str. 1046.

²⁰ H. JEDIN, *Reformacija. Katolička reforma. Proturreformacija*, u: *Velika povijest Crkve*, svezak IV., KS, Zagreb, 2004., str. 409.

²¹ Usp. Ž. ČEKOLJ, Povijest bogoslovnih sjemeništa, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 11-12, str. 1046.

osnovati pokrajinsko sjemenište u metropolitanskom sjedištu ili na drugom prikladnom mjestu. Glavni nadzor nad sjemeništem ima dijecezanski biskup koji je ustanovu dužan posjećivati, a u vodstvu sjemeništa pomažu mu dva gremija, odnosno dva kanonika, od kojih je jedan zadužen za duhovno vodstvo, a drugi za upravu.²² U ovome dekretu jasno su bili određeni kriteriji primanja u sjemenište: „Onaj tko hoće biti primljen, mora biti barem 12 godina star, dolaziti iz valjanog braka te znati čitati i pisati. Osim toga, mora postojati utemeljena nada da kandidat svoj život želi posvetiti Crkvi.“²³ U sjemenište su mogli ući i bogati i siromašni, s tim da, kako navodi dekret, bogati sami moraju financirati sjemenište, a pitomci su u sjemeništu bili podijeljeni na razrede. Nadalje jasno su određena pravila koja se moraju poštivati: „Ulaskom u sjemenište mladi dobivaju tonsuru te moraju nositi kleričku odjeću. Dnevno trebaju prisustvovati svetoj misi, jednom mjesečno se ispovijedati i primiti pričest onoliko koliko to ispovjednik odredi. Za vrijeme blagdana trebaju obavljati službu u katedrali ili u drugim crkvama.“²⁴ Pravila koja su se morala pridržavati bila su stroga i kontrolirana te ih ovdje donosimo: „Saboru je bila namjera, da se mladići već od prvih godina „a teneris annis“ u pobožnosti i religiji odgoje i to kraj svake katedralne crkve, budi u mjestu biskupije, budi u drugom prikladnom, koje biskup odabere. Pristup imaju samo oni, koji su svršili barem dvanajstu godinu, zakonito rodjeni, vješti štivu i pismu, a osjećaju i pokazuju poziv za stalež svećenički. Imaju se po dobi i napredku u naucima podijeliti u više razreda, odmah primiti tonsuru i zaodjeti nošnjom duhovničkom, a discipline u kojima će se vježbati jesu: gramatika, pjevanje, račun crkvene godine, Sv. Pismo, knjige crkvene (liturg.), homilije, svetotajstva, osobito primanje pokornika u ispovjedi i obredi crkveni; Svaki dan imaju pribivati sv. žrtvi, svaki mjesec barem jedanput poći na sv. ispovjed i pričest, svakom svetkovinom služiti u katedralnoj i ostalim crkvama grada biskupova.“²⁵ Dijecezanski biskup je kao glavni nadziratelj sjemeništa određivao tko smije predavati te što se treba predavati kako bi se stekla dostatna znanja iz studija Svetog Pisma i teologije. Oni koji predaju u sjemeništima moraju imati akademsku titulu studija u Svetom Pismu ili u kanonskom pravu, ili moraju biti barem sposobni tu zadaću dobro obavljati stoji u spisima sabora. Saborom je bilo propisano i način

²² Ž. ČEKOLJ, Povijest bogoslovnih sjemeništa, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 11-12, str. 1046.

²³ *Isto*, str. 1046.

²⁴ *Isto*, str. 1046.

²⁵ M. PAVIĆ, Biskupsko sjemenište u Djakovu (1806-1906), u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske*, 33 (1906.) 6, str. 47. Tekst je doslovno prepisan iz Glasnika te nije prilagođavan današnjim gramatičkim i pravopisnim pravilima hrvatskoga jezika.

financiranja i uzdržavanja sjemeništa: „Tim se je imao osigurati stanoviti godišnji prinos tzv. *alumnaticum*, koji se za slučaj otpora i nehaja morao ubrati ma i pomoć sile brachialne. Ovi će se prenosi moći odpuštiti istom onda, kada prihodi gojilišta podpuno osigurani budu.“²⁶ Osnutak sjemeništa bio je veliki iskorak naprijed u izobrazbi pitomaca te je i sam sabor u dekretu iznio važnost sjemeništa, odnosno zaređenih službenika: „... ili da su zakoniti službenici riječi i sakramenata oni koji nisu pravilo zaređeni, koji nisu poslani od crkvene i kanonske vlasti nego dolaze od drugud.“²⁷ Sabor je definirao i stroge prijetnje za one dijecezanske biskupe koji bi bili nemarni glede osnivanja i očuvanja sjemeništa, no sabor ipak nije nametnuo obvezu onima koji su pristupali svećeništvu da nužno moraju proći sjemenišnu izobrazbu, kao što je to propisivao engleski kardinal Pole.²⁸ Tridentski sabor nije govorio o malim i velikim sjemeništima. Sabor je naime postavio donju granicu, odnosno navršenih 12 godina života, ispod koje dječaci nisu smjeli biti primljeni u sjemenište, a zadaća je dijecezanskog biskupa bila da primljene dječake i mladiće razvrsta u pojedine razrede, no sve do 19. stoljeća nema posebnog govora o malom odnosno velikom sjemeništu.

1.3. Postsaborsko vrijeme

Službeni dekret kojim je rimski prvosvećenik pozvao biskupe za osnivanjem sjemeništa u njihovim biskupijama, pokazao se korisnim i hvalevrijednim. No važan je podatak kako u to vrijeme bez obzira na dekret sjemenište ipak nije bila jedina mogućnost da se postane svećenikom. Dijecezanski biskup je trebao je u svojoj biskupiji osnovati sjemenište, ali su se kandidati i dalje mogli obrazovati u katedralnim školama i na sveučilištima što je bio slučaj s velikim brojem svećeničkih kandidata do 17., 18. pa čak i do 19. stoljeća budući da je osnutak sjemeništa u pojedinim biskupijama išao vrlo teško. Razlozi su bili različiti, od političkih razloga zbog svađa biskupa i kaptola oko financiranja sjemeništa, do nedostatka volje pojedinih biskupa. No Tridentski sabor iznjedrio je mnoge pozitivne primjere, pa se tako u Italiji osnivaju prva sjemeništa u Rietiju i Larinu, te 1566. u Vicenzi. Rimski prvosvećenik Pio IV. utemeljio je Rimsko sjemenište 1. veljače 1565. želeći na taj način pokazati primjer

²⁶ M. PAVIĆ, Biskupsko sjemenište u Djakovu (1806-1906), u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske*, 33 (1906.) 6, str. 47.

²⁷ H. DENZINGER, P. HUNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izreka o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002., br. 1777.

²⁸ Usp. N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 228.

čitavoj Crkvi. U Francuskoj 1611. Pierre de Berulle osnovao je francuski oratorij koji se posebno posvetio odgoju pitomaca čime se snažno utjecao na razvoj načina odgoja kroz „Francusku školu“ (*Ecole Francaise*), koja ima svoje korijene u duhovnoj teologiji oblikovanoj na otajstvu Kristova utjelovljenja.²⁹ Iz ove škole proizašao je i sv. Jean Eudes koji je osnovao vlastitu kongregaciju svjetovnih prezbitera te osnivao sjemeništa diljem Francuske, a čime je poticao i druge dijecezanske biskupe za osnivanjem velikih, a potom i malih sjemeništa unutar svojih biskupija. U Italiji je u Milanu model učinkovite primjene otvaranja sjemeništa provodio sv. Karlo Boromejski: „za naobrazbu svećenika utemeljio u Milanu svećeničko sjemenište, kojem se pridružilo više manjih sjemeništa, među kojima i jedno za kasna zvanja.“³⁰ Sv. Karlo uz to što je osnovao šest sjemeništa, od kojih je jedno bilo kao ustanova za rehabilitaciju prezbitera koji su pokazali manjkavost u znanju i krjepostima, napisao je i *Institutiones ad universum Seminarii reginem pertinentes* 1582. godine. Ove regule postavile su temelj na koji će se pozivati gotovo sva kasnija sjemeništa, a koje će djelomično biti uzete i za Kodeks kanonskog prava iz 1917. godine. Sv. Karlo Boromejski definirao je i službu rektora, duhovnika, ekonoma i službe drugih odgojitelja, kao i stegovne i asketske odredbe.³¹ No u našim krajevima, kako pronalazimo u zapisima teško su provođene odluke sabora o pitanju sjemeništa. Tako imamo zapis da je sudionik sabora pečuški biskup Juraj Drašković nakon sabora u Zagrebu pokušao odgajati svećeničke kandidate za svoju biskupiju, a da je u cijeloj Austriji krajem 16. stoljeća bilo svega tri do četiri sjemeništa i to ona koja su vodili redovnici Družbe Isusove, te su svećenički kandidati s prostora Slavonije slani na studije i izobrazbu u Italiju.³² U Đakovu se primjerice spominje da početkom prosinca 1490. prvi put javio pojam „*clerici*“, koji su tražili ređenje: „Radi odsuća biskupa Luke i prepozita kaptola obrati se gubernator crkvenog imetka (Antun) na kaločkoga metropolitu Petra Vardu molbom, da istim klericima podijeli prije Božića svete redove.“³³ Ovime vidimo da je postojao određeni odgoj i formacija svećeničkih kandidata pod vodstvom dijecezanskog biskupa ili jednog od članova kaptola no veliko sjemenište osnovano je tek 1806. godine, kako stoji u

²⁹ Usp. A. FRANZEN, *Pregled povijesti crkve*, KS, Zagreb, 1993., str. 265.

³⁰ H. JEDIN, *Reformacija. Katolička reforma. Proturreformacija*, u: *Velika povijest Crkve*, svezak IV., KS, Zagreb, 2004., str. 416.

³¹ Usp. N. ŠKALABRIN, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918.*, u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 229.-230.

³² M. PAVIĆ, *Osvrt na odgoj svećenstva dijecezanskoga*, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Sriemske*, 42 (1914.) 1, str. 5.

³³ *Isto*, str. 5.

zapisima: „Na Sve Svete 1806. udje u zavod 53 alumna (34 teologa, 19 filozofa), a mnogima nebi moguće da budu primljeni.“³⁴

1.4. Od Tridentskog sabora do Drugog vatikanskog sabora

U vremenu nakon Tridentskog sabora u odgoj i izobrazbu često se uplitala i državna vlast, želeći sjemeništa u svojim gradovima i državama, posebno u Austro – Ugarskoj gdje je car Josip II. dekretom od 12. listopada 1781. zabranio mladim pitomcima da studiraju u Germanicumu u Rimu, kako bi ih obranio od „*isusovačke zaraze*“. No car je iznio i određene propise o formiranju pitomaca među kojima je opis studija od sedam godina i to dvije za filozofiju i pet za teologiju. Nakon što je ukinuo biskupijska sjemeništa, car Josip II. osnovao je *opća sjemeništa* u Beču, Budimpešti, Ticinu i Freiburgu te *pomoćna sjemeništa* u Grazu, Olomoucu, Pragu i Innsbrucku koja su sva bila pod državnom kontrolom.³⁵ Od sredine 19. stoljeća biskupi su većinom upravljali sjemeništima i odgojem pitomaca mimo državnih i svjetovnih vlasti. Poseban zamah obnovi sjemeništa dali su rimski prvosvećenici Leon XIII. i Pio X. koji su se zauzimali za poboljšanje kleričke naobrazbe. Donose nove smjernice i programe studiranja, te dekrete oko odgoja i discipline u sjemeništima. „Za spomenuti je dekret *Vetuit*, izdan 10. prosinca 1905. godine koji zabranjuje da neki drugi biskup primi otpuštenog kandidata. Otpuštenog kandidata može primiti samo biskup koji ga je otpustio. Sjemeništarc se može žaliti Svetoj Stolici.“³⁶ Rimski prvosvećenici pišu pobudnice, enciklike, apostolska pisma vezana uz reforme sjemeništa pa tako u apostolskom pismu *Quoniam in re biblica* stoje konkretne smjernice za biblijski studij u sjemeništima, a u enciklici *Pascendi Dominici Gregis* iz 1907. godine navode se upute kako spriječiti ulazak modernističkih i ateističkih ideja u sjemeništa. Profesorima se zabranjuju predavanja ukoliko prihvaćaju takve ideje, a sjemeništarcima se zabranjuje čitanje novina i časopisa modernističkih ideja. 1915. godine studijska kongregacija pri Svetoj Stolici postala je nadzorno tijelo za sva sjemeništa.³⁷

³⁴ M. PAVIĆ, Osvrt na odgoj svećenstva dijecezanskoga u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske*, 42 (1914.) 1, str. 7.

³⁵ Usp. N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 230.

³⁶ Ž. ČEKOLJ, Povijest bogoslovnih sjemeništa, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 11-12, str. 1047.

³⁷ Usp. *Isto*, str. 1047.

1917. godine Crkva proglašava Kodeks kanonskog prava³⁸ u kojemu uz različita druga pitanja donosi i pitanja sjemeništa. U novi Kodeks inkorporirane su mnoge tridentske odrednice te se sjemeništa u svojoj osnovnoj strukturi ne mijenjaju, ali javljaju se određene promjene s obzirom na duh vremena. Tako Kodeks pravi jasnu razliku između malih i velikih sjemeništa: „Treba nastojati o tom, da se napose u većim biskupijama osnuju po dva Sjemeništa, to jest malo za obučavanje dječaka u naukama, veliko za gojence, koji uče mudroslovlje i bogoslovlje. (kan. 1354 §2).“ Dakle mala sjemeništa služe humanističkoj izobrazbi, a velika filozofsko teološkoj izobrazbi. Biskupije su pozvane imati oba sjemeništa na svojem teritoriju, te da svi pitomci moraju proći sjemenišnu izobrazbu, te se time dokidaju bilo kakve druge mogućnosti studija ili izobrazbe na drugim učilištima ili školama.

Posljednji dokument prije Drugog vatikanskog sabora koji je donio korjenite promjene jest Apostolska konstitucija *Deus scientiarum Dominus* iz 1931. rimskoga prvosvećenika Pija XI. o crkvenim sveučilištima i fakultetima koja stupanj svećeničke izobrazbe podiže na visoki nivo.

1.5. Drugi vatikanski sabor

„Izgradnja budućih svećenika, bilo biskupijskih, bilo redovničkih te ustrajna briga, produžena tijekom čitavoga životnoga vijeka, za njihovo osobno posvećivanje u službi i za trajno osuvremenjivanje njihova pastoralnog nastojanja, smatraju se u Crkvi jednom od najzahtjevnijih i najvažnijih zadaća za budućnost evangelizacije čovječanstva.“³⁹ Upravo u ovim riječima rimski prvosvećenik Ivan Pavao II. donosi važnost i zauzetost Crkve oko odgoja i obrazovanja pitomaca, čime potvrđuje odluke II. vatikanskog sabora koje daju novu sliku velikih sjemeništa, a koja se temelje na stoljetnoj zadaći Crkve da se brine i odgaja buduće svećenike. II. vatikanski sabor na jedan poseban način progovorio je o odgoju i obrazovanju pitomaca u dvama dokumentima: *Optatam totius* i *Presbyterorum ordinis*. „Velika su sjemeništa nužna za izobrazbu svećenika. Sav odgoj bogoslova u njima treba težiti tome da se oni izobrazuju kao pravi pastiri duša po uzoru

³⁸ Kodeks kanonskoga prava uređen po odredbi sv. oca pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV., Glas Koncila, Zagreb, 2007.; U daljnjem tekstu koristimo riječ *Kodeks*, a o ovoj temi podrobnije će biti govora u drugom poglavlju gdje se sustavno obrađuju kanoni Kodeksa kanonskoga prava iz 1917. godine i Zakonika kanonskoga prava iz 1983. godine o pitanjima velikih sjemeništa.

³⁹ IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, br. 2, Glas Koncila, Zagreb 2012., str. 232.-233.

na našega Gospodina Isusa Krista, Učitelja, Svećenika i Pastira (OT br. 4).⁴⁰ Iz ovih odluka vidimo kako je i sabor naglasio važnost ustanova velikih sjemeništa, no određeni dio saborskih Otaca, točnije njih 59 tražilo je da se dopusti mogućnost svećeničkog odgoja i izvan velikih sjemeništa, ali je ipak odlučeno kako odgoj i obrazovanje treba biti u ustanovama velikih sjemeništa.⁴¹ No u Zakoniku postoji ovakva mogućnost: „One koji zakonito borave izvan sjemeništa neka dijecezanski biskup povjeri kojem pobožnom i prikladnom svećeniku, koji neka se brine da se pomnjivo odgajaju u duhovnom životu i stezi (kan. 235 §2).“ Svojevrсна novost sabora bila je stavljanje većeg naglaska na pastoralnu teologiju u odgoju i izobrazbi pitomaca, ali i važnost disciplinskog odgoja te studija teologije i filozofije. Dekret *Optatam totius* nije točno definirao što sve treba sadržavati veliko sjemenište, kako ono treba funkcionirati niti na koji način treba ustanoviti i voditi veliko sjemenište. Prema dekretu stavljen je naglasak na nastojanje oko duhovnog, intelektualnog i discipliniranog odgoja, česti sastanci i razgovori između odgojitelja, profesora i pitomaca, a bdijenje nad velikim sjemenište povjereno je dijecezanskom biskupu. Dekret je uz naglasak na razvitak duhovnog života, uredio i obnovu crkvenih studija, koja se vodi kroz bolju usklađenost filozofskih i teoloških studija. „Prije negoli bogoslovi započnu u pravom smislu crkveni studij svetih znanosti, trebaju biti opremljeni humanističkom i znanstvenom izobrazbom koja u pojedinim zemljama osposobljuje mladiće da mogu započeti više studije. (OT br. 13a).“ Važnost je sabor stavio i na razvoju i napredovanju i nakon završenih osnovnih studija, kroz različite studije, magisterije, vježbe i permanentno obrazovanje. U dekretu vidimo kako je opisano da veliko sjemenište mora biti zajednica prožeta istinskim duhom ljubavi, otvorena prema današnjim potrebama svijeta. Pitomci pak moraju upoznavati i prihvaćati vjerske nauke i način života, ali da se ne stvore niti čiste intelektualne, niti kontemplativne, ili pak radom opijene aktivne svećenike, već prave, potpune i uravnotežene pastire po uzoru na Isusa Krista.⁴² Uz ovaj dekret o odgoju i obrazovanju, ali u puno manjoj mjeri opisano je i u dekretu *Presbyterorum ordinis* u kojemu je progovoreno o službi i životu prezbitera, njegovu poslanju, zadaći i životu u današnjemu svijetu.

⁴⁰ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Optatam totius*, KS, Zagreb, 2008.

⁴¹ Usp. V. MERČEP, *Dekret o svećeničkom odgoju obrazovanju*, *Optatam totius*, u: Komentari dokumenata Drugog vatikanskog sabora, svezak 8, FFDI, Zagreb, 1988. str. 69.

⁴² Usp. *Isto*, str. 69.

1.6. Dokumenti nakon Drugog vatikanskog sabora

O pitanjima odgoja i obrazovanja pitomaca, nakon proglašenja dekreta bavio se dokument *Ratio fundamentalis*. Naime prva biskupska sinoda u listopadu 1967. godine posvetila je pet općih sjednica o temama obnove velikih sjemeništa, a iz rasprava tih sjednica Kongregacija za katolički odgoj proglasila je dokument *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*⁴³, 6. siječnja 1970. godine.⁴⁴ Sam dokument detaljno je opisao čitav odgoj i obrazovanje pitomaca, njihov život, uvjete, velika sjemeništa i studije. Kod sastavljanja ovoga dokumenta moralo se paziti posebno na tri potrebe: na *jasnoću*, kako se ne bi dvoznačno shvaćale teme vezane za odgoj i obrazovanje pitomaca, zatim na *univerzalnost*, kako bi dokument bilo moguće provoditi u čitavoj Crkvi i na *suvremenost*, kako bi se dokument mogao obazirati na svakidašnji život pitomaca. Ubrzo nakon ovoga dokumenta na II. biskupskoj sinodi 1971. godine potvrđen je dokument *Il sacerdozio ministeriale e la giustizia nel mondo*⁴⁵. 1974. godine Kongregacija za katolički odgoj objavila je dokument s naslovom: *Orientamenti educativi per la formazione al celibato sacerdotale*.⁴⁶ 1978. godine ista kongregacija izdala je dokument pod nazivom: *La formazione teologica dei futuri sacerdoti*.⁴⁷ 1992. godine biskupska sinoda izdala je jedan od glavnih i temeljnih dokumenata vezanih za odgoj i obrazovanje pitomaca: *Pastores dabo vobis*.⁴⁸ 1994. godine izdan je *Direttorio per il ministero e la vita dei Presbiteri*,⁴⁹ te čitav niz dokumenata vezanih za život prezbitera u suradnji s vjernicima laicima od kojih izdajamo: *Istruzione sulla collaborazione dei fedeli laici al ministero dei sacerdoti*,⁵⁰ 1997. godine. Potom dokument Kongregacije za kler: *Il presbitero, maestro della parola, ministro dei*

⁴³ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju*, u: Dokumenti 28, KS, Zagreb, 1970. U daljnjem tekstu RFIS s određenim brojem. Češće ćemo se vraćati na ovaj dokument, a ne citirati novi budući da u novom *Ratio Fundamentalis* pojedinih dijelova nema nego ukazuju na ovaj dokument.

⁴⁴ M. MIĆAN, Odgoj i obrazovanje budućih svećenika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 10, str. 876.

⁴⁵ II. SINODA BISKUPA, *Ministerijalno svećeništvo – pravda u svijetu*, Dokumenti 35, KS, Zagreb, 1971.

⁴⁶ *Odgojne orijentacije u formaciji za svećenički celibat*. Ovo je hrvatski prijevod dokumenta, no nigdje ne nalazimo navedeni dokument.

⁴⁷ SVETA KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ I IZOBRAZBU, *Teološka formacija budućih svećenika*, Dokumenti 52, KS, Zagreb, 1976.

⁴⁸ Dat ću vam pastire (*Pastores dabo vobis*), Apostolska postsinodalna pobudnica kleru i vjernicima o svećeničkoj izgradnji (formaciji) u sadašnjim prilikama pape Ivana Pavla II., Glas Koncila, Zagreb, 1992.

⁴⁹ KONGREGACIJA ZA KLER, *Direktorij za službu i život prezbitera*, Biblioteka IKA – dokumenti 2, Zagreb, 1994.

⁵⁰ *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, Dokumenti 110, KS, Zagreb, 1998.

*sacramenti e guida della comunita in vista del terzo millennio christiano*⁵¹, iz 1999. godine, te dokument *Il presbitero, pastore e guida della comunita parrocchiale*.⁵² iz 2002. godine.⁵³ Posljednji dokument izdan je 2017. godine pod istim naslovom kao onaj iz 1970. godine: *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*⁵⁴, koji donosi glavnu definiciju velikog sjemeništa koja je jednaka onoj prvotnoj: „Bogoslovno ili veliko sjemenište istodobno je i crkvena zajednica i odgojna ustanova koja prihvaća pitomce koji nakon završenih srednjih nauka žele bližu svećeničku formaciju (RFIS br. 20).“ Ovome nizu dokumenata hvalevrijedno je dodati dokument koji se tiče partikularnih crkava Jugoslavije: *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata*⁵⁵ koji je izdala Biskupska konferencija Jugoslavije. Jedan od ključnih dokumenata Hrvatske biskupske konferencije (HBK) jest: *Formacija svećeničkih kandidata, načela i smjernice (Ratio fundamentalis nationalis Croatiae)*⁵⁶. Ovaj dokument stupio je na snagu 1. listopada 2012. godine, a sadrži glavne odredbe, načela i smjernice prijašnjeg dokumenta kojega je izdala Biskupska konferencija Jugoslavije, te se temelji na dokumentu *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* koji vrijedi za opću Crkvu. Ovim dokumentom HBK iznijela je kroz sedam poglavlja važnost odgoja i obrazovanja pitomaca u velikim sjemeništima.

Možemo vidjeti kako je nakon saborskih dekreta o odgoju i obrazovanju pitomaca izdan izrazito veliki broj dokumenata, kako onih vezanih za opću Crkvu, tako i onih vezanih uz partikularne Crkve. Može se zaključiti kako je rad sabora o ovim pitanjima bio plodonosan i hvalevrijedan, a dokumenti o odgoju i obrazovanju pitomaca i danas izlaze i neprestano se mijenjaju i nadopunjuju.

⁵¹ KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter – navjestitelj riječi, služitelj sakramenata i voditelj zajednice kršćanskoga trećeg tisućljeća*, Dokumenti 122, KS, Zagreb, 1999.

⁵² KONGREGACIJA ZA KLER, *Prezbiter, pastir i vođa župne zajednice*, Dokumenti 131, KS, Zagreb, 2003.

⁵³ Usp. M. MIĆAN, *Odgoj i obrazovanje budućih svećenika*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 10, str. 878.

⁵⁴ KONGREGACIJA ZA KLER, *Dar svećeničkog zvanja*, Dokumenti 177, KS, Zagreb, 2017.

⁵⁵ BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata*, Dokumenti 79, KS, Zagreb, 1986.

⁵⁶ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Formacija svećeničkih kandidata; načela i smjernice (Ratio fundamentalis nationalis Croatiae)*, Glas Koncila, Zagreb, 2012. U daljnjem tekstu prilikom citiranja ovoga dokumenta koristimo skraćenicu RFNC s određenim brojem.

2. Odgoj i obrazovanje pitomaca – mjesta odgoja

II. vatikanski sabor je naglasio važnost odgoja i obrazovanja pitomaca i zbog toga su potrebna mjesta odnosno ustanove gdje će se oni odgajati, obrazovati i pripremati za klerički život i poslanje. Zakonik je naime predvidio tri posebne ustanove u kojima se posebno skrbi o pitomcima, a to su: *malo sjemenište* ili druge ustanove te vrste (usp. kan. 234 §1); *veliko sjemenište* (usp. kan. 235 §1); te *posebna kuća za pripravnike za trajni đakonat* (usp. kan. 236 °1) i to na način na koji odredi pojedina biskupska konferencija.

2.1. Malo sjemenište

„Neka se sačuvaju, gdje ih ima, i podupiru mala sjemeništa i druge ustanove te vrste, u kojima neka se naime, radi promicanja zvanja, vodi briga da se daju poseban vjerski odgoj i obrazovanje zajedno s humanističkom i znanstvenom izobrazbom; dapače, gdje dijecezanski biskup prosudi da je korisno, neka se pobrine da se osnuje malo sjemenište ili slična ustanova. (kan. 234 §1).“ U sadašnjem Zakoniku ovo je jedini kanon koji progovora o osnutku odnosno, čuvanju, tj. podupiranju opstanka malih sjemeništa. Malo sjemenište kao posebna ustanova, bilo je određeno Kodeksom, odnosno tada je tek napravljena posebna razlika između velikih i malih sjemeništa. „U malome su se odgajali pitomci koji su pohađali srednju školu; u velikom oni koji su učili filozofske i bogoslovne nauke. Prema Kodeksu u kan. 1354, svaka je biskupija trebala, po mogućnosti, imati oba sjemeništa ili barem jedno zajedničko.“⁵⁷ Nastanak pravih i istinskih malih sjemeništa, odnosno onih koji se razlikuju od velikih, imamo tek nakon druge polovice 19. stoljeća. Cilj takvih ustanova bio je da se mladima koji pokazuju znakove zvanja, omogući prikladan ambijent za njihov razvoj s klasičnom izobrazbom koja je propadala u javnim školama onoga vremena, a često je bila i u rukama pozitivistički usmjerenih nastavnika koji nisu bili religiozno osjetljivi.⁵⁸ II. vatikanski sabor napravio je određeni korak u obnovi malih sjemeništa. Sabor naime nije išao za tim da se mala sjemeništa ukinu, već da se na određeni način obnove, odnosno u malim sjemeništima odgoj i izobrazba moraju biti u skladu s mladenačkom

⁵⁷ M. MIĆAN, Odgoj i obrazovanje budućih svećenika, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 10, str. 876.

⁵⁸ Usp. N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 229.

dobi, mladenačkih duhom i razvitkom, te se ne treba zanemariti važna uloga roditelja i sjemenišnih odgojitelja (usp. OT br. 3). Osim općih zakona, odnosno Zakonika i dokumenata Apostolske stolice, život i izobrazba u malim sjemeništima određuju se i prema odredbama biskupske konferencije i prema vlastitom statutu. Prema saborskim dokumentima i Zakoniku malo sjemenište ima dužnost omogućiti razvijanje klice zvanja kod dječaka i mladića, a to potvrđuje i apostolska pobudnica Ivana Pavla II. *Pastores dabo vobis*. Mala sjemeništa kako vidimo imaju jasnu dužnost i obavezu u odgoju i obrazovanju pitomaca, kao priprava, kako duhovna, tako i intelektualna za veliko sjemenište. U malo sjemenište pitomce prima dijecezanski biskup ili pak dijecezanski biskupi ako je sjemenište pokrajinsko ili međubiskupijsko i to uz preporuku župnika, a potom dijecezanski biskup odgoj i obrazovanje povjerava sjemenišnim odgojiteljima, među kojima važnu ulogu ima duhovnik. Na čelu pak odgojitelja maloga sjemeništa je rektor.⁵⁹ Važnu ulogu uz malo sjemenište ima i srednja škola, po mogućnosti klasična gimnazija, radi humanističkog i znanstvenog obrazovanja, a i sami profesori važni su kao odgojitelji pitomaca maloga sjemeništa kako bi se stekla dostatna znanja i vještine prikladna za ulazak i život u velikim sjemeništima. Razlika između malih i velikih sjemeništa je u obvezi osnivanja, naime veliko sjemenište (sit seminarium maius) dijecezanski biskup je dužan osnovati u svojoj biskupiji, dok je malo sjemenište (seminarium minus) prepušteno prosudbi dijecezanskoga biskupa ako za to postoji potreba.⁶⁰

2.2. Veliko sjemenište

Tema velikih sjemeništa u Kodeksu kanonskog prava nalazi se u trećoj knjizi – *Stvari* pod XXI. naslovom *Sjemeništa*, dok se u sadašnjem Zakoniku ova tema nalazi u drugoj knjizi – *Božji narod*, pod III. naslovom, *Posvećeni službenici ili klerici* i to u prvom poglavlju: *Odgoj i obrazovanje klerika*. „Vlastita je zadaća sjemeništa, kao crkvene „odgojne zajednice na putu,“ pomoći u jasnijem i potpunijem oblikovanju poziva pripravnika na svećeništvo koji se, po uzoru Isusa Krista, Svećenika i Pastira, trebaju odgojiti za istinske pastire duša i pripraviti se na službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja Božjim narodom (RFNC br. 65).“ Upravo ova zadaća koju

⁵⁹ Usp. M. MIĆAN, *Odgoj i obrazovanje budućih svećenika*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 10, str. 876.-877.

⁶⁰ Usp. Z. ILIĆ, *Postupci provjere u sjemenišnoj formaciji prema crkveno – pravnim dokumentima*, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2014.) 4, str. 634.

donosi *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* ključna je kako bi se razumjelo zašto osnivati velika sjemeništa i koja je njihova svrha i zadaća u životu jedne partikularne Crkve kao i same Opće Crkve. Oni koji borave u malim i velikim sjemeništima nazivaju se pitomci, a prema prijašnjem Kodeksu nazivani su gojencima.

„Mladići koji kane postati svećenici neka se prikladno duhovno oblikuju i za svoje službe pripravljaju u velikom sjemeništu za sve vrijeme odgajanja i obrazovanja ili, ako to prema sudu dijecezanskog biskupa zahtijevaju okolnosti, barem tijekom četiriju godina (kan. 235 §1).“ Prema ovome kanonu redovito mjesto odgoja i obrazovanja pitomaca jest veliko sjemenište, u kojemu trebaju boraviti sve vrijeme odgoja i obrazovanja. Redovito vrijeme boravka u velikom sjemeništu jest tijekom šestogodišnjeg filozofsko-teološkog studija. Slično vrijeme bilo je i prema Kodeksu: „... a svi moraju ondje boraviti barem kroz cijeli tečaj svetog bogoslovlja, osim ako je u iznimnim slučajevima Ordinarij iz važna razloga, pod teškom odgovornošću u savjesti, podijelio od toga oprost. (kan. 972 §1).“ Upravo iz ovih kanona vidimo kako se stavlja važnost osnutka i održavanja velikih sjemeništa kako bi pitomci imali mjesto odgoja i obrazovanja kroz čitavo vrijeme priprave za podjelu svetih redova.

2.3. Međubiskupijsko veliko sjemenište

„Neka se međubiskupijsko sjemenište ne osniva, osim ako se prije i za sam osnutak i za statut sjemeništa dobije odobrenje Apostolske Stolice i, dakako, biskupske konferencije, ako se radi o sjemeništu za sve njezino područje, inače biskupa kojih se to tiče. (kan. 237 §2).“ Upravo zbog manjka pitomaca ili nedovoljno profesora ili bilo kojeg drugog opravdanog razloga postoji mogućnost osnivanja međubiskupijskih odnosno interdijecezanskih velikih sjemeništa. Takva sjemeništa u svojim statutima trebaju osigurati prikladnu i redovitu vezu i način komunikacije pitomaca s njihovim dijecezanskim biskupima, kojima mora biti zajamčena mjerodavnost i suodgovornost u odgoju i obrazovanju pitomaca, kao i u imenovanju i postavljanju odgojitelja, profesora, određivanju filozofsko - teoloških studija, posebno ako pojedina biskupija ima posebne potrebe za određenim predmetima i kolegijima (RFNC br. 67). Međubiskupijsko sjemenište može se osnovati jedino uz odobrenje Kongregacije za kler: „Kada to prilike ne dopuštaju, odgovarajuće rješenje će tražiti u dijalogu s drugim biskupima iste crkvene pokrajine ili s biskupskom konferencijom, povjeravajući bogoslove bogosloviji

neke druge partikularne Crkve ili osnivajući međubiskupijska sjemeništa, nakon što se ishodi odobrenje Kongregacije za kler, bilo za osnivanje bogoslovije, bilo za njezine statute (RFIS br. 188).“ Može se uočiti i jedna razlika: kod osnivanja biskupijskog sjemeništa ne traži se dvostruko odobrenje od Apostolske Stolice, kao što je to slučaj s međubiskupijskih sjemeništem, jer je sam dijecezanski biskup nadležan za njegovo osnivanje.⁶¹ dokumentima nakon II. vatikanskog sabora traži se i suradnja dijecezanskog i redovničkog klera, kako bi se ujedinjenjem snaga i ekonomskih sredstava postigla suradnja i osnovali centri odnosno učilišta prikladna za filozofsko - teološke studije koje slušaju pitomci i dijecezanskih i redovničkih velikih sjemeništa, dok pak svoju duhovnu, pastoralnu, intelektualnu i ljudsku formaciju i dalje primaju u svojim sjemeništima (RFIS br. 21a). Kodeks također je u svojim kanonima donio mogućnost osnutka međubiskupijskog sjemeništa: „Ako se biskupijsko sjemenište ne bi moglo osnovati ili ako se u osnovanom sjemeništu ne bi mogla dati valjana obuka, osobito u mudroslovnim i bogoslovnim predmetima, neka biskup pošalje gojence u tuđe sjemenište, ako ne bi s apostolskim odobrenjem, bilo osnovano međubiskupijsko ili pokrajinsko sjemenište. (kan. 1354 §3).“ Dakle iz različitih opravdanih razloga, može se osnovati međubiskupijsko sjemenište, koje će biti u jednoj biskupiji i odgajati pitomce iz više biskupija, najčešće onih koji pripadaju metropoliji, ali može postojati i unutar čitave biskupske konferencije samo jedno veliko sjemenište gdje bi se odgajali pitomci čitavog prostora te biskupske konferencije.

2.4. Osnutak i pravna osobnost velikih sjemeništa

„Zakonito osnovana sjemeništa po samom pravu imaju u Crkvi pravnu osobnost. (kan. 236 §1).“ Sva naime sjemeništa, bilo velika ili mala, biskupijska ili međubiskupijska, regionalna ili nacionalna koja su zakonski osnovana, po kanonskom pravu i građanskom pravnom poretku uživaju javnu pravnu osobnost, *ipso iure*, odnosno po samom pravu i to samim činom ustanovljenja (usp. kan. 116 §2).⁶² Velika sjemeništa zakonski osnovana imaju javnu pravnu osobnost. U obavljanju svih poslova sjemenište zastupa njegov rektor, osim ako mjerodavna vlat za određene poslove odredi što drugo. (kan. 238 §2).“ Veliko sjemenište kao javnu pravnu osobu vidimo kako zastupa rektor koji je ujedno i glavni odgojitelj i predstavnik sjemeništa u svim

⁶¹ Usp. Z. ILIĆ, Postupci provjere u sjemenišnoj formaciji prema crkveno – pravnim dokumentima, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2014.) 4, str. 634.

⁶² Usp. J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 38.

poslovima. Iako prema kan. 1279 §1. on je po sebi upravitelj i dobara sjemeništa, premda je upravljanje dobrima obaveza ekonomista velikog sjemeništa.⁶³ U Kodeksu naime ne pronalazimo kanon koji progovara u ovoj temi vezanoj uz pravnu osobnost velikih sjemeništa. „Priznavanje sjemeništu pravne osobnosti *po samom pravu* je novost u odnosu na CIC, a ima veliko značenje ne samo za međucrkvene pravne veze, nego i zbog odnosa prema vani i svjetovnom zakonodavstvu. Negdje se priznaje ta pravna osobnost u građanskim zakonima kakva je i u crkvenim, ali ne svugdje. A budući da kanon govori o *sjemeništima*, očito je da se to odnosi i na veliko i na malo sjemenište.“⁶⁴

„Neka u svakoj biskupiji, gdje je to moguće i korisno, bude veliko sjemenište; inače, neka se pitomci koji se pripremaju za svete službe povjere drugom sjemeništu ili neka se osnuje međubiskupijsko sjemenište. (kan. 237 §1).“ Zakonik jasno poziva dijecezanske biskupije za osnivanje velikih sjemeništa u biskupiji, no naravno može postojati nemogućnost osnutka sjemenište uz određene uvjete i pretpostavke, jer kako i sam kanon navodi – *ubi id fieri possit atque expediat*, gdje je to moguće i korisno treba osnovati: „Ne može se osnovati i održavati u djelovanju veliko sjemenište ako nema odgovarajućeg broja pitomaca ili poglavara dobro pripremljenih za svoju zadaću i bratski povezanih u svom zajedničkom radu, ili pak profesora – gdje unutar te ustanove postoji filozofska i teološka škola – koji bi zadovoljili brojem i kvalitetom; osim toga, potrebno je imati prikladno sjedište, opskrbljeno bibliotekom i ostalim pomoćima koje se zahtijevaju prema stupnju i naravi obrazovanja (RFIS br. 21a). Prema Kodeksu vrijedile su gotovo iste odredbe: „*Svaka biskupija mora na prikladnom za to mjestu određenom od biskupija, imati sjemenište ili odgojni zavod, u kojemu će se, prema sredstvima i opsegu biskupije, za duhovnički stalež odgajati stanoviti broj mladića.* (kan. 1354 §1).“ Vidimo kako jasno stoji koje uvjete treba zadovoljiti kako bi se osnovalo veliko sjemenište u jednoj biskupiji, kako bi ono bilo na korist i biskupiji i vjernicima, a to su broj pitomaca, dobro pripremljenih odgojitelji i profesori, zgrada, biblioteka i ostala pomagala važna za redoviti način odgoja i obrazovanja pitomaca, te vodeći računa i o ekonomskoj održivosti velikog sjemeništa. Velika sjemeništa koja osniva dijecezanski biskup jesu dijecezanska sjemeništa, a dijecezanski biskup osniva ih

⁶³ Usp. J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 39.

⁶⁴ T. RINCON, „I ministri sacri“, *Commento Nav*, 205.-206., fusnota u: P. PRANJIĆ, *Božji narod, II. knjiga Zakonika kanonskog prava: kanoni 204 – 746 s komentarom*, KBF, Sarajevo, 2012., str. 60.

nakon što sasluša mišljenje zbora savjetnika (RFNC br. 66). Prema svemu rečeno nije dakle, neophodno da u svakoj biskupiji postoji veliko sjemenište, no neophodno je da se pitomci za svete službe prikladno duhovno oblikuju (kan. 235 §1).

2.4.1. Nacionalna uredba o svećeničkom odgoju i obrazovanju

„Neka svaki narod ima uredbu o svećeničkom odgoju i obrazovanju koju, uzevši u obzir odredbe koje je izdala vrhovna crkvena vlast, treba da izradi biskupska konferencija, a odobri Sveta Stolica i koja treba da se prilagodi, uz ponovno odobrenje Svete Stolice, novim okolnostima. Neka se u uredbi odrede vrhovna načela i opće odredbe odgoja i obrazovanja koje treba da se daje u sjemeništu, prilagođene pastoralnim potrebama svake pojedine regije ili pokrajine. (kan. 242 §1).“ Vidimo kako sam Zakonik stavlja naglasak na važnost narodnih uredbi o velikim sjemeništima koje se moraju temeljiti na samome Zakoniku i na odredbama *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. Ova uredba mora sadržavati sve ono što je bitno za svakidašnji život te odgoj i obrazovanje pitomaca, a kasnije statuti velikih sjemeništa moraju biti usklađeni s ovom uredbom. Kad god se ova nacionalna uredba poboljšava, mijenja ili se iz nje izbacuju određeni elementi ona mora biti poslana Apostolskoj Stolici koja će to potvrditi ili odbaciti. Odredbe o odgoju i obrazovanju u velikim sjemeništima pak treba prilagoditi pastoralnim potrebama svake pojedine regije ili pokrajine, odnosno zbog raznolikosti uvjeta, potreba i prilika u raznim zemljama važna je ova nacionalna uredba (usp. kan. 242 §2).⁶⁵ Nakon II. vatikanskog sabora kod nas je Biskupska konferencija Jugoslavije 1986. godine izdala dokument pod nazivom *Odgoj i obrazovanje svećeničkih kandidata* koja se temeljila na *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* i koji kao takav predstavlja ovu nacionalu uredbu o svećeničkom odgoju i obrazovanju. Sadašnji važeći dokument izdala je Hrvatska biskupska konferencija 2012. godine pod nazivom *Formacija svećeničkih kandidata – načela i smjernice* koji kao pravni dokument označava našu nacionalnu uredbu o svećeničkom odgoju i obrazovanju i na kojemu se dalje temelje statuti, pravilnici i druge uredbе velikih sjemeništa.

⁶⁵ Usp. J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 46.-47.

2.4.2. Pravilnik velikog sjemeništa

Dokument *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* navodi kako svako veliko sjemenište mora imati svoja disciplinska pravila koja će biti potvrđena od dijecezanskog biskupa, odnosno više dijecezanskih biskupa ako se radi o međubiskupijskom velikom sjemeništu ili od strane biskupske konferencije ako se radi o takvom velikom sjemeništu. Navodi dokument kako tu trebaju biti naznačene osnovne disciplinske točke i pravila koja se odnose na svagdašnji život pitomaca i uređenje čitave zajednice velikih sjemeništa (RFIS br. 25). Ovaj dokument temelji se na dekretu *Optatam totius* koji u brojevima 7-11 daje dovoljno općih uputa kako bi trebalo urediti velika sjemeništa, a onda dokument još nadopunjuje i razlaže pojedine stavke dekreta. Sam Zakonik također jasno upućuje na važnost uredbi o zajedničkom životu zajednice, o kućnom redu i o intelektualnom odgoju: „Neka svako sjemenište uz to ima svoj pravilnik odobren od dijecezanskog biskupa ili, ako se radi o međubiskupijskom sjemeništu, od biskupa koji se to tiče, kojim neka se odredbe uredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju prilagode posebnim okolnostima i pobliže odrede osobito ona stegovna pitanja koja se tiču svagdanjeg života pitomaca i reda svakog sjemeništa. (kan. 243).“ Statuti⁶⁶ su pravni dokumenti po kojima je uređen život, djelovanje i odgoj pitomaca, te uz statute velikih sjemeništa, važno mjesto imaju i pravilnici, uredbe i različiti drugi pravni dokumenti koji uređuju manje bitne, ali potrebite stvari i okolnosti za život u velikim sjemeništima. Sam statut kao pravni dokument odobrava dijecezanski biskup kao glavni nadziratelj velikog sjemeništa: „Dijecezanski biskup, kada je riječ o biskupijskom sjemeništu, treba odobriti red (*seminarium ordinationem*) odgoja i obrazovanja u sjemeništu, zainteresirani biskupi kada je riječ o međubiskupijskom sjemeništu. Taj red treba primjenjivati u određenom sjemeništu (kan. 243) kako bi sjemenište dobro funkcioniralo u duhu crkvenih odredaba, prema zahtjevima mjesta i potrebe dotične dijeceze.“⁶⁷ Statutu velikog sjemeništa i sve druge pravne dokumente obavezni su poštivati svi pitomci koji borave u velikom sjemeništu kao i odgojitelji. O važnosti statuta i drugih pravnih dokumenata progovoreno je i u Kodeksu: „Svako sjemenište mora imati svoja pravila potvrđena od biskupa, u kojima treba da se nalaze upute o tome, što su dužni činiti i obdržavati kako oni, koji se u tom sjemeništu odgajaju za

⁶⁶ Statuti su, u pravnom smislu, uredbe izdane prema pravnoj odredbi u skupnostima bilo osoba bilo stvari, a kojima se određuju njihova svrha, uređenje, upravljanje i načini djelovanja (kan. 94 §1)

⁶⁷ J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 47.-48.

dobrobit Crkve, tako i oni, koji kod njihovog odgoja svojim radom sudjeluju. (kan. 1357 §3).“ Naravno i Kodeks, a kasnije i Zakonik potvrdili su da se svi statuti i drugi pravni dokumenti vezani uz odgoj i obrazovanje pitomaca moraju ravnati s odredbama koje izdaje Apostolska Stolica odnosno Rimski prvosvećenik te se time oni s vremenom moraju mijenjati i nadopunjavati.

2.5. Odgojitelji

„Neka svako sjemenište ima rektora da njime upravlja i, ako je potrebno vicerektora, ekonoma i nastavnike koji neka predaju različite predmete, međusobno usklađene, ako se pitomci u samom sjemeništu posvećuju studiju (kan. 239 §1).“ Ovaj kanon jasno upućuje na određene službe u velikom sjemeništu koje obavljaju osobe kojima je povjerena služba odgoja i obrazovanja pitomaca. Sjemenišne odgojitelje imenuje dijecezanski biskup – odnosno oni koju su mu u pravu izjednačeni ili ako se radi o međubiskupijskom velikom sjemeništu biskupi kojih se to tiče. Ove osobe djeluju u biskupovo ime – odnosno u ime Crkve i to prema odgojnim smjernicama koje propisuje dekret *Optatam totius*: „Odgojitelji su naime zaduženi za duhovnu, odgojnu i stručnu pripravu pitomaca (OT br. 5).“⁶⁸ Prema Zakoniku vidimo kako se radi o službi rektora, vicerektora, ekonoma, nastavnika te službi ispovjednika i duhovnika. U Kodeksu u kan. 1358 odgojitelji i njihove službe bile su nešto drukčije, tako stoji da svako veliko sjemenište mora imati ravnatelja za stegu, nastavnike za obuku, upravitelja za gospodarske poslove koji će biti posebna osoba različita od ravnatelja. U Kodeksu jasno stoji kako trebaju postojati i barem dva ispovjednika te duhovni upravitelj, ali kao i u sadašnjem Zakoniku i onda je dijecezanski biskup bio glavni nadziratelj velikog sjemeništa, a odgojitelji su vršili povjerene im službe u ime dijecezanskog biskupa. Uz ovo svako sjemenište trebalo je imati dva odbora: jedan za stegu, drugi za upravu vremenitih dobara (usp. kan 1369). „Odbore sačinjavaju po dva svećenika, izabrana od biskupa nakon saslušanja kaptola. Članovi odbora mogu biti: opći namjesnik, biskupovi ukućani, ravnatelj sjemeništa, nadstojnik i redoviti ispovjednici. Služba odbornika traje

⁶⁸ Usp. J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 40.

šest godina, ne smiju se ukloniti bez važnog razloga, ali se mogu ponovno izabrati. U važnijim poslovima biskup je dužan saslušati njihovo mišljenje.“⁶⁹

2.6. Izbor odgojitelja

Odgojitelje, poglavare i sve ostale službe u velikom sjemeništu imenuje dijecezanski biskup kao glavni nadziratelj velikog sjemeništa. Dijecezanski biskup stoga mora za ove službe izabrati najprikladnije i najbolje prezbitere kako to navodi i Direktorij o pastoralnoj službi biskupa Kongregacije za biskupe (22. veljače 1973.) u broju 192: „Biskup će izabrati poglavare s posebnom revnošću: duhovnog vođu, ispovjednike i učitelje u sjemeništu, najbolje u biskupiji, koji se odlikuju pobožnošću, solidnom i zdravom naukom, odgovarajućim pastoralnim iskustvom, revnošću za duše, posebnom duhovnom i pedagoškom formacijom. Neka se pobrine da ih razduži od drugih obveza makar te bile i važne.“⁷⁰ Odgojitelji trebaju svoju službu usavršavati prikladnom i trajnom formacijom sudjelujući u različitim tečajevima i skupovima, promicati nova iskustva i metode u odgoju pitomaca kako bi se bolje upoznali sa suvremenim pitanjima posebno pitanjima vjere i ćudoređa. Preporuča se i da se dijecezanski biskup, odnosno dijecezanski biskupi ukoliko se radi o međubiskupijskom sjemeništu, posavjetuje s rektorom sjemeništa oko imenovanja drugih odgojitelja i suradnika u odgoju budući da je uspješan odgoj u velikom sjemeništu plod zajedničke i uspješne suradnje svih odgojitelja (RFNC br. 76). Upravo ovdje vidimo koliko se stavlja važan naglasak na kvaliteti odgojiteljskog kadra u velikim sjemeništima, jer upravo to je vrijeme kada pitomci stječu one osobnosti i potrebne kvalitete za budući klerički život. Važnost odgojiteljskog kadra vidimo i u Kodeksu: „Uz obdržavanje kan. 891, neka se za službu ravnatelja, duhovnog upravljalatelja, ispovjednika i nastavnika u Sjemeništu izaberu takovi svećenici, koji se odlikuju ne samo naobrazbom, nego i krijepostima i razboritošću, da bi i riječju i primjerom mogli gojencima koristiti (kan. 1360 §1).“

2.6.1. Rektor

„Svi se u obavljanju svojih zadaća moraju pokoravati rektoru, čija je zadaća da se brine za svagdanje vođenje sjemeništa, dakako prema odredbi uredbe o svećeničkom

⁶⁹ A. CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke Crkve*, Tisak štamparije „Vjesnik“, Zagreb, 1945., str. 259.

⁷⁰ P. PRANJIĆ, *Božji narod, II. knjiga Zakonika kanonskog prava; kanoni 204 – 746 s komentarom*, Katolički bogoslovni fakultet Sarajevo, 2012., str. 62.

odgoju i obrazovanju i prema odredbama sjemenišnog pravilnika (kan. 260).“ Rektor koji djeluje u ime dijecezanskog biskupa ima izrazito odgovornost i poslanje u velikome sjemeništu: „Rektor, koji prima najvažniju i najtežu odgovornost u upravljanju sjemeništem, mora biti koordinator među poglavarima... u tu svrhu može biti vrlo koristan zajednički život poglavara. Neka se oni često sastaju, npr. barem jedanput mjesečno, da bi koordinirali svoju zajedničku djelatnost, razmotrili sjemenišne teškoće i poslove i tražili prikladna rješenja (RFIS br. 29).“ Služba rektora centralna je služba u velikom sjemeništu, njegova je glavna zadaća briga i upravljanje velikim sjemeništem i to prema odredbama uredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju, prema odredbama sjemenišnog statuta i prema drugim pravilnicima i redu velikog sjemeništa. Rektorova zadaća je i briga, uz sudjelovanje vicerektora, nastavnika i samih pitomaca, za održavanje stega i reda pitomaca, te da zajedno s voditeljem studija brine da nastavnici ispravno vrše svoje povjerene im službe (usp. kan. 261 §2.). Služba rektora vezana je i uz službu župnika za sve koji borave u velikom sjemeništu, jer je veliko sjemenište izuzeto od župne uprave (usp. kan. 262).⁷¹ Rektor prema tome vrši službu župnika s redovitom vlasti, budući da je ona povezana s njegovom službom: „Redovita je vlast upravljanja ona koja se po samom pravu povezana s nekom službom; povjerena je ona koja se daje samoj osobi, ali ne po službi (kan. 131 §1).“ Službu župnika rektor obavlja u svim poslovima osim u sklapanju ženidbe (usp. kan. 262) budući da je sudjelovanje u sklapanju ženidbe i blagoslovu mladenaca povjereno vlastitom župniku (usp. kan. 530 §4.), te u službi ispovijedanja pitomaca koji borave u velikom sjemeništu, osim u posebnim slučajevima. Kodeks je također naglašavao da veliko sjemenište treba biti izuzeto od župnikove vlasti, a da dužnost župnika osim ženidbenih poslova obavlja ravnatelj velikog sjemeništa ili njegov opunomoćenik (usp. kan. 1368). U hrvatskoj uredbi o svećeničkom odgoju i obrazovanju stoji kako je rektor prvi odgovorni za život velikog sjemeništa i promicatelj cjelokupne formacije pitomaca na području duhovnog, zajedničkog i intelektualnog života te na stjecanju pastoralnog iskustva. Dijecezanski biskup rektoru velikog sjemeništa povjerava provjeru prikladnosti kandidata što se tiče duhovnih, ljudskih i intelektualnih sposobnosti, posebno u pitanjima molitve, prihvaćanje vjere i nauka te pitanje karizme celibata (RFNC br. 75). U Kodeksu u kan. 1358 odgojitelji i njihove službe bile su nešto drukčije, tako stoji da svako sjemenište mora imati ravnatelja za stegu, nastavnike za obuku, upravitelja za gospodarske poslove

⁷¹ J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 41.

koji je pak različit od ravnatelja, mora uz to imati i barem dva redovna ispovjednika te duhovnog pratitelja.

2.6.2. Vicerektor

Kan. 239 ukazuje na potrebu službe vicerektora, no vrlo šturo i kratko. Zakonik osim što navod službu vicerektora nigdje ju detaljno ne opisuje te možemo zaključiti kako je on po službi rektorov zamjenik u trenutcima rektorove odsutnosti i da pomaže rektoru u upravljanju velikim sjemenište. Prema hrvatskoj uredbi o svećeničkom odgoju i obrazovanju postoji određena nepodudarnost sa Zakonikom. Naime tamo se navodi kako je služba vicerektora isto što i služba prefekta koji će pod rektorovom vodstvu usklađivati zajednički život pitomaca u velikom sjemeništu, da mu je zadaća uvoditi pitomce u odgovorno ljudsko i svećeničko ponašanje. Zatim pratiti život i rad pitomaca i pomagati im u razvoju sposobnosti za zajednički život i pastoralni rad, voditi brigu o životnim potrebama pitomaca, te zajedno s rektorom i u razgovorima s pitomcima promicati ciljeve odgojnog puta (RFNC br. 75). U Zakoniku se naime nigdje ne spominje služba prefekta, već samo služba rektora, vicerektora, ekonoma, duhovnika i nastavnika, te služba voditelja: „Neka sjemenišni statut osigura načine kako bi u rektorovoj brizi, osobito u obdržavanju stege, sudjelovali i ostali voditelji, nastavnici, dapače i sami pitomci (kan. 239 §3).“ Prema ovome veliko sjemenište treba imati voditelja cjelokupnog reda studija, koji bi imao dužnost brinuti se o unutrašnjem jedinstvu i skladu cjelokupnog nauka vjere kako bi pitomci stekli važnu intelektualnu formaciju (usp. kan. 254 §1.). Voditelj studija (*moderator studiorum*) bi prema tome skupa s rektorom velikog sjemeništa brinuo da se pitomci odgajaju prema odredbama uredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju i po statutu velikog sjemeništa, a nastavnici da obnašaju svoju službu kako je propisano (usp. kan. 261 §2.).⁷² Služba vicerektora kao takva naime nije bila poznata u Kodeksu, gdje se samo spominju službe ravnatelja za stegu, nastavnika za obuku i daljnje službe, no služba vicerektora nije postojala, već je ona kao takva predložena tek u travnju 1970.⁷³

⁷² Usp. N. ŠKALABRIN, *Knjiga II., Božji narod*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Đakovo, 2009., str. 28.

⁷³ J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 41. Naputak u fusnoti br. 69 nav. dj.

2.6.3. Nastavnici

U kan. 239 navode se i službe nastavnika ukoliko se pitomci posvećuju studiju u samome velikom sjemeništu. Nastavnici (*magistri*) se onda također smatraju odgojiteljima pitomaca, a nastavnike u filozofskim, bogoslovnim i pravnim predmetima postavlja dijecezanski biskup ili dijecezanski biskupi koji se to tiče ukoliko se radi o međubiskupijskom velikom sjemeništu. Nastavnici se pak trebaju odlikovati vrlinama i znanstvenom spremom doktorata ili magisterija stečenim na sveučilištima ili fakultetima priznatima od Apostolske Stolice (usp. kan. 253 §1).⁷⁴ Ova uredba postojala je i u Kodeksu (usp. kan. 1366) samo je u Zakoniku malo modificirana i doručena. Za svaki predmet koji se predaje u velikom sjemeništu imenuju se različiti nastavnici (usp. kan. 253 §2), a ukoliko su neprikladni, mjerodavna vlast koja ga je imenovala može ga i ukloniti sa službe. Nastavnici pak bogoslovija i filozofije dužni su kod preuzimanja službe nastavnika položiti ispovijest vjere pred mjesnim ordinarijem ili njegovim ovlaštenikom (usp. kan. 833 °6).⁷⁵ Među nastavnicima je hvalevrijedno da bude i laika, muževa i žena s provjerenim kompetencijama i vjernošću Crkvi navodi hrvatska uredba o svećeničkom odgoju i obrazovanju, te naglašava kako će nastavnici djelotvornije ispuniti svoju odgojnu zadaću ukoliko budu više uključeni u život sjemenišne zajednice. Kodeks je u kan. 1360 zahtijevao da nastavnici budu svećenici, a današnji Zakonik pak takvu ograničavajuću klauzulu ne sadržava.

2.6.4. Voditelj studija

Kan. 254 §1 i kan. 261 §1 osim nastavnika predviđaju i postojanje službe voditelja studija (*moderator studiorum*) koji bi pod vlašću rektora velikog sjemeništa koordinirao cjelokupan studij te se brinuo da nastavnici obnašaju svoju službu prema propisima uredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju i prema sjemenišnom statutu.⁷⁶ Ove službe nastavnika i voditelja studija postoje jedino ukoliko se studijski kolegiji predaju i slušaju u samome velikom sjemeništu, što je danas rjeđi slučaj.

⁷⁴ J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 42.

⁷⁵ Usp. *Isto*, str. 42.

⁷⁶ *Isto*, str. 42.

2.6.5. Prefekt studija

U hrvatskoj uredbi o svećeničkom odgoju i obrazovanju postoji služba prefekta studija. Navodi se kako između profesora treba izabrati sjemenišnog moderatora ili prefekta studija, koji bi se naravno razlikovao od rektora, ali da rektor ima prvotnu odgovornost. Njegova služba opisana je upravo poput službe voditelja studija; „Na nj spada da u profesorskom zboru podržava živu svijest o nužnosti cjelovitih i sintetičkih studija, da u dogovoru s profesorima vodi brigu o nastavnoj osnovi, ostvarenju jedinstva naučavanja, usklađivanja pojedinih disciplina i o svemu što se odnosi na didaktiku teološke škole. On skrbi o pripravi programa, kalendaru predavanja, kriterijima za ocjenjivanje studenata, jedinstvenosti naučavanja, koordiniranju pojedinih disciplina i o onome što se odnosi na didaktiku (RFNC br. 86).“ Ova bi se služba više odnosila na filozofsko-teološki fakultet, negoli na samu odgojiteljsku službu u jednom velikom sjemeništu, a bila bi istovjetna službi voditelja studija (usp. kan. 261 §2.).

2.6.6. Ekonom

U kan. 239 navodi se kako svako veliko sjemenište mora imati i službu ekonoma. Ekonom je naime dužan voditi brigu oko ekonomije velikog sjemeništa u ovisnosti o dijecezanskom biskupu. Materijalno je uzdržavanje velikog sjemeništa briga ne samo dijecezanskog biskupa, nego čitave partikularne Crkve odnosno pojedine biskupije na čijem se teritoriju nalazi veliko sjemenište. Način prinosa za veliko sjemenište određuje dijecezanski biskup (usp. kan. 263 i usp. kan. 264). „U administrativno – ekonomskim pitanjima neka rektoru pomaže ekonom i savjet za ekonomska pitanja, odnosno dva savjetnika koji će prema odredbi prava izvještavati mjerodavne biskupijske organizme o materijalnom stanju i poslovanju (RFNC br. 81.). Glavna je zadaća ekonoma briga za redovno upravljanje vremenitim dobrima velikog sjemeništa. Budući pak da je veliko sjemenište pravna osoba, upravljanje vremenitim dobrima mora biti u skladu s odredbama V. knjige Zakonika kanonskoga prava. Kao crkveno pravna osoba veliko sjemenište mora imati svoje ekonomsko vijeće (usp. kan. 1280)⁷⁷ Ekonom se uz službu upravljanja vremenitim dobrima skrbi i za pravednu nagradu odgojitelja i svih zaposlenika u velikom sjemeništu.

⁷⁷ J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 41.

„Dijecezanski biskup ili, ako se radi o međubiskupijskom sjemeništu, biskupi kojih se to tiče, moraju se brinuti, svaki za onaj dio koje odrede zajedničkim dogovorom, da se osigura osnutak i održavanje sjemeništa, uzdržavanje pitomaca i naknada nastavnicima te druge sjemenišne potrebe (kan. 263).“ Vidimo kako postoji izraz ekonomske potrebe sjemeništa koje se odnose na čitavo uzdržavanje velikog sjemeništa, a u skrbi za potrebe velikog sjemeništa dijecezanski biskup može narediti i druge mjere (usp. kan. 1266, posebni milodari) te može nametnuti određeni doprinos za veliko sjemenište (usp. kan. 264 §1.). Taj doprinos mora biti opći, mora biti razmjeran prihodima pravnih osoba koje mu podliježu i mora biti razmjeran stvarnim ekonomskim potrebama velikog sjemeništa (kan. 264 §1.).⁷⁸ U Kodeksu govor o ovoj temi opisan je u kann. 1355 i 1356 poprilično opširno i detaljno, o tome da dijecezanski biskup propisuje određeni prirez ili pristojbu za veliko sjemenište ili pak da se velikom sjemeništu daruju obične nadarbine: „Ovaj prirez mora biti općenit i u jednakom srazmjeru za sve, veći ili manji prema potrebi sjemeništa, ali da ne prelazi godišnje pet od sto (5%) oporezovanog prihoda, a mora se smanjiti ukoliko se povećaju prihodi sjemeništa (kan. 1356 §2).“ Danas su ova pitanja o ekonomskim potrebama velikog sjemeništa uz Zakonik i krajevno pravo uređene i Ugovorima između Republike Hrvatske i Svete Stolice o gospodarskim pitanjima.

2.6.7. Duhovnik

„Neka svako sjemenište ima barem jednog duhovnika; ipak, neka se pitomcima ostavi sloboda da idu k drugim svećenicima koje je biskup odredio za tu zadaću (kan. 239 §2).“ Ovim kanonom jasno je definirano kako svako veliko sjemenište mora imati i službu duhovnika (*spiritus director*), no u kan. 246 §4 govori se i o službi voditelja duhovnog života (*moderator vitae spiritualis*) kojega pitomci slobodno biraju i kojemu mogu s povjerenjem otkriti savjest. Naime već od samih početaka odgoja u velikim sjemeništima javila se potreba za većim brojem duhovnika kojima bi se pitomci ispovijedali, razgovarali i koji bi vodili njihov duhovni život i zato je ova služba izrazito važna i presudna u odgoju pitomaca. Prema hrvatskoj uredbi o formaciji svećeničkih kandidata stoji kako duhovnik po svojoj službi: promiče i organizira liturgijski život sjemenišne zajednice, programira i usklađuje duhovni život zajednice poštujući prvu odgovornost rektora i cijeneći doprinos drugih odgojitelja, uvodi pitomce u duhovni

⁷⁸ Usp. J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 42.

život poučavajući o molitvi i razmatranju, o dubljem poznavanju i sudjelovanju u Presvetoj euharistiji, sakramentu pokore i svim ostalim bogoslužnim činima kao i o molitvi časova. Uz ove teme navodi se kako duhovnik uvodi u povijest duhovnosti i u raznolike oblike pobožnosti, pomaže u shvaćanju duhovnog života i života u celibatu te daje duhovne pouke čitavoj zajednici, pojedinoj skupini i svakom pitomcu pojedinačno (RFNC br. 79). „U odlučivanju da li dopustiti da pitomci prime redove ili da se otpuste iz sjemeništa ne smije se nikada zahtijevati mišljenje duhovnika ili ispovjednika (kan. 240 §2).“ Ovaj kanon jasno definira kako se duhovnika ili osobu zaduženu za tu službu ne pita za mišljenje jer se u stegovnim okvirima radi o izvanjskom sudu koji nije u mjerodavnosti ispovjednika niti duhovnika budući da ih veže sakramentalna ispovjedna tajna, no ima pravo i dužnost drugim odgojiteljima predlagati sve što smatra potrebnim i prikladnim za duhovno dobro pitomaca. Svaki je pitomac slobodan izabrati svojega duhovnog pratitelja ili duhovnika, no dužan je pridržavati se svih zadaća i stege koje odredi duhovnik kao odgojitelj velikog sjemeništa.⁷⁹

2.6.8. Ispovjednici

„Neka osim redovitih ispovjednika u sjemenište redovito dolaze i drugi ispovjednici i neka, poštujući sjemenišnu stegu, pitomcima uvijek bude slobodni poći bilo kojem ispovjedniku u sjemeništu ili izvan sjemeništa (kan. 240 §1).“ Ovaj kanon jasno ukazuje na važnost službe ispovjednika koja može biti i različita od duhovnika, odnosno kako je već navedeno svakom je pitomcu dana sloboda u odlučivanju i izboru kako voditelja duhovnog života, tako i ispovjednika. U Kodeksu ne spominje se izričito služba duhovnika već služba duhovnog upravitelja, ali je stavljen veći naglasak na ispovjednika kojih prema kan. 1358 moraju biti barem dvojica redovnih ispovjednika. Posebno se spominje pitanje stanovanja i odlaska ispovjedniku: „Ako bi ovi ispovjednici stanovali izvan Sjemeništa, a gojenac bi zatražio, da se kojega od njih pozove, ravnatelj ga mora dozvati, ne ispitujući ni na koji način za razlog prošnje i ne pokazujući, da mu to nije drago; ako stanuje u Sjemeništu, smije gojenac slobodno k njima odlaziti bez povrede sjemenišne stege (kan. 1361 §2).“ Posebnost ovoga kanona potrebno je promatrati u drukčijem odgoju i životu velikih sjemeništa u povijesti, danas je pak svaki pitomac slobodan otići do ispovjednika izvan kuće i bez izričitog

⁷⁹ Usp. J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 43.-44.

dopuštenja odgojitelja, naravno uz poštivanje sjemenišne stege. Kao i u Zakoniku i u Kodeksu se napominje kako se ne smije zatražiti mišljenje od ispovjednika o pitanjima pripuštanja svetim redovima ili otpustu iz velikog sjemeništa.

3. Bogoslovno sjemenište Đakovo kao primjer velikog sjemeništa

U Hrvatskoj postoji četiri velika sjemeništa za odgoj i obrazovanje pitomaca i jedno veliko sjemenište za odgoj i obrazovanje pitomaca neokatekumena. Đakovačko veliko sjemenište postoji od 1806. godine i kako navodi važeći statut: „Bogoslovno sjemenište Đakovo odgojni je zavod za „užu svećeničku formaciju“ svećeničkih kandidata Đakovačke i Srijemske biskupije, ali kako kroz cijelu svoju prošlost, tako i danas otvoreno je prihvatiti i odgajati kandidate i drugih nad/biskupija.“⁸⁰

3.1. Povijest đakovačkog sjemeništa – mjesto odgoja i obrazovanja

14. lipnja 1806. imenovan je novi dijecezanski biskup Đakovački ili Bosanski i Srijemski Antun Mandić koji je i otvorio veliko sjemenište u Đakovu. O otvaranju velikog sjemeništa u Đakovu raspravljalo se za vrijeme njegovog prethodnika Matije Krtice no zbog povijesnih i ostalih okolnosti ono je službeno otvoreno 1. studenoga 1806. godine, i kako navodi statut u sva četiri godišta došla su pedeset i trojica pitomaca. Imenovani su prvi profesori Franjo Jakobi, Bartol Fischer, P. Inocent Karatsonyi i P. Ferdinand Leitner, a za rektora je imenovan Gjuro Sertić, kanonik, za vicerektora Josip Blagajac, župnik u Piškorevcima, a postojala je i služba duhovnika i prefekta. Antun Mandić o osnutku velikog sjemeništa u Đakovu izvijestio i rimskog prvosvećenika Pija VII. te je Kongregacija za tumačenje Tridentskog sabora odgovorila pozitivno i veliko sjemenište u Đakovu je otvoreno.⁸¹ Veliko sjemenište bilo je jedna cjelina koja je obuhvaćala dvije stvarnosti, odgoj i obrazovanje odnosno nauk, te je imalo dva odsjeka filozofski i teološki. Sjemenište je po svom postanku i daljnjem radu nosilo i naziv *Licej*, jer je uz odgoj ujedno bilo i obrazovno mjesto, no kako navodi M. Pavić radije ga zovu *Dijecezansko bogoslovno učilište* ili *Dijecezanski bogoslovni zavod* što je bio samo prijevod njemačkog izraza *Diocezanlehranstalt*.⁸² Ovim se nazivljem

⁸⁰ *Statut Bogoslovnog sjemeništa Đakovo*, čl. 5, Bogoslovno sjemenište Đakovo, 2006., str. 14.; u daljnjem tekstu samo *Statut* s brojem članka.

⁸¹ Usp. N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 246.

⁸² Usp. *Isto*, str. 246.-247.

želio naglasiti značaj privatnog instituta velikog sjemeništa za razliku od instituta s pravom javnosti. Statuti i pravilnici veliko sjemenište u Đakovu nazivali su redovito *Liceum* ili *Liceum episcopale*, a predsjednik mu *Lycei huius episcopalis Prodirector*. Dakle Licej u Đakovu nosio je naziv *Biskupski licej* od samog postanka i u oba odsjeka i filozofskom i teološkom bio je uređen po propisima cara Franje. Licej u Đakovu postigao je svoje konačno uređenje zakladnom poveljom cara i kralja Franje 6. ožujka 1812. godine. Car Franjo odobrio je sjemenište i „učevni“ zavod s oba odjela, filozofskim i teološkim i uvedenom naučnom osnovom, a svi pitomci biskupije Đakovačke ili Bosanske i Srijemske odgajaju se u i obrazuju u đakovačkom sjemeništu, a samo će se po dvojica od njih slati u peštansko sjemenište. Broj pitomaca bio je ograničen i to na 36 pitomaca, od čega 12 na filozofskom i 24 na teološkom odjelu, predaje šest profesora, dva za filozofiju i četiri za teologiju. Profesore plaća blagajna velikog sjemeništa, a godišnja plaća iznosi 700 forinti za dvojicu najstarijih profesora teologije, 600 forinti za dvojicu mlađih profesora teologije, te po 500 forinti za dvojicu profesora iz filozofije, a svaki je profesor plaćao godišnje 200 forinti za život u velikom sjemeništu.⁸³ Filozofski odjel koji je imao pravo javnosti pohađali su i učenici odnosno studenti koji nisu bili pitomci koji su u velikom sjemeništu slušali dvije godine filozofije, nakon čega su ili nastavljali studij teologije ili dobivali kakvu javnu službu. Od 1850. godine filozofija postaje dijelom teološkog studija i od tada filozofsko – teološki studij rezerviran je samo za pitomce. Od 1933. do 1980. godine filozofsko teološki studij trajao je četiri godine, a od 1980. do danas on traje pet godina. Od 1991. godine studij ponovno mogu upisati i studenti koji nisu pitomci, a od 1995. godine filozofsko-teološki studij izdvojen je od zgrade velikog sjemeništa i predavanja se slušaju u zasebnoj zgradi, te od 2005. godine filozofsko-teološki studij uzdignut je na rang Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu u sastavu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te veliko sjemenište ostaje samo ustanova za odgoj pitomaca, dok je obrazovanje, iako i dalje temelj pitomaca, odvojeno od života u velikom sjemeništu te pravno djeluje kao zasebna ustanova.⁸⁴

⁸³ Usp. N. ŠKALABRIN, Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918., u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 249.

⁸⁴ *Statut Bogoslovnog sjemeništa Đakovo*, Povijesni osvrt, Bogoslovno sjemenište Đakovo, 2006., str. 6.-7.

3.2. Statut velikog sjemeništa u Đakovu

Veliko sjemenište u Đakovu kao pravna osoba ima i svoj statut te različite pravilnike i uredbe koje se tiču svakodnevnog života u velikom sjemeništu. Statutu su potrebne preinake i ponovno sastavljanje budući da su se od prvog odobrenja do danas mnoge stvari promijenile poput novog naslova biskupije, kako u statutu piše Đakovačka ili Bosanska i Srijemska biskupija, a od 2008. godine biskupija je promijenila naziv i uzdignuta na rang nadbiskupije te sada nosi naziv Đakovačko-osječka nadbiskupija. Važeći statut sadrži 23 članka podijeljenih u dva velika naslova i osam podnaslova te pojedine paragrafe i brojeve. Sam statut sadrži i *Uredbu o zajedničkom životu bogoslova* koja progovara o svakodnevnom životu i radu pitomaca velikog sjemeništa u Đakovu.

Prikazati ćemo kratko osnovne crtice iz statuta vezane uz đakovačko veliko sjemenište te ga usporediti sa statutom istoga iz 1961. godine.

3.3. Statut Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu iz 1961. godine⁸⁵

Ovaj statut sadržava 25 paragrafa koji se tiču temeljenih zadaća velikog sjemeništa u Đakovu te svakodnevnog života pitomaca u ovome sjemeništu. Tako § 1. navodi: Bogoslovnom je sjemeništu cilj, da pitomcima, koji pohađaju pripravnici tečaj/licej ili su slušači Visoke bogoslovne škole pruža internatski način života s ciljem, da se uzgajaju za pobožne, dobre i revne svećenike i korisne članove narodne zajednice. Vidimo već iz prvoga paragrafa kako je u jednoj ustanovi pod nazivom Bogoslovno sjemenište bio i pripravnici tečaj, licej odnosno malo sjemenište i veliko sjemenište te da su svi zajedno živjeli i funkcionirali prema internatskom način života prikladnom onomu vremenu. §2 pak naglašava kako je Bogoslovno sjemenište moralna osoba. Paragrafe od 3 – 7 sustavno ćemo obraditi u daljnjem tekstu budući da ćemo ih direktno uspoređivati sa Statutom iz 2006. godine.

§8 progovorio je o detaljima vezanima uz duhovni život pitomaca u velikome sjemeništu pa tako navodi statut da će se posebna pažnja posvetiti vježbama pobožnosti

⁸⁵ Postojali su i raniji statuti, ali nema ih cjelovitih, pojedini su pisani rukom te nije moguće pročitati rukopis ili su pak slova izbljedila ukoliko su pisani pisačim strojem. Zbog toga smo izabrali ovaj cjeloviti iz 1961. godine kako bismo ukratko samo usporedili sa trenutno važećim Statutom. Nakon ovoga izdan je još jedan statut 1981. godine koji je prestao važiti nakon dana stupanja na snagu trenutno važećeg Statuta Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu iz 2006. godine.

koje zahtijeva Kodeks kanonskoga prava poput jutarnje i večernje molitve, razmatranja, sv. Mise, tjedne sv. ispovijedi česte sv. Pričesti te naglasak na sudjelovanju pitomaca u vjerskim obredima u kapeli velikoga sjemeništa te u katedrali kao i obavljanje godišnjih duhovnih vježbi i ekshortacije odnosno hrabrenja tj. pomaganja u međusobnom duhovnom životu.

Sljedeći paragrafi donose propise o ljudskim manirama koje svaki pitomac mora posjedovati poput uljudnosti, uglađenosti i poslušnosti, preporuča im se izvanškolski rad, rad u biblioteci velikoga sjemeništa te čitanje sportskog i dnevnog tiska: „Sjemenišno poglavarstvo će isključiti časopise i štampu čija izlaganja se protive principima Katoličke Crkve, svrsi sjemeništa ili postojećim državnim zakonima (§11).“

§13 ukazuje kako prema crkvenim propisima koja vrijede za velika sjemeništa, pitomcima se zabranjuje članstvo u bilo kojim organizacijama bez znanja odgojitelja. Paragrafi 14 – 18 govore o svakodnevnom redu velikoga sjemeništa, pa se navodi da je pitomcima potreban napredak u znanju i krepostima, da moraju biti skladni i uredni, a posebno se navodi čistoća i vanjska urednost, nošenje tamnije boje, a primanjem pojedinih službi mijenja se i svakodnevna odjeća. Stavlja statut i veliki naglasak na fizički izgled pa se tako u statutu preporučuju sportske i druge vježbe, izleti i šetnje.

Paragrafi 19 – 21 navode svakodnevnu brigu za zdravlje, javljanje ukoliko netko oboli ili mora na liječenje. §20 navodi da se mora čuvati sjemenišni inventar, a ukoliko se nešto oštetiti mora se šteta nadoknaditi, dok je sljedeći paragraf stavio naglasak na kućni mir i tišinu napose u prostorima hodnika.

§23 donosi propise o otpuštanja pitomaca iz velikoga sjemeništa pa se navodi da se otpuštaju oni koji se protive sjemenišnoj disciplini, kućnom redu, oni koji su nesposobni za učenje, oni koji posjeduju mane koje se protive kleričkom staležu, te oni koji ne pružaju dovoljno nade da će biti korisni u kleričkog staležu.

§24 navodi da se će u svim ostalim pitanjima koja nisu obuhvaćena ovim Statutom poglavarstvo sjemeništa ravnati prema praksi i odredbama Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa u Zagrebu.

Zanimljivo je primijetiti kako Statut iz 1961. godine koristi više pravnu terminologiju, pa tako u Statutu nailazimo na pojmove veliko sjemenište, pitomac, odgojitelji, dok u Statutu iz 2006. godine kojega ćemo sada prikazati pravna terminologija je često u kontradikciji sa Zakonikom kanonskoga prava i dokumentima opće Crkve.

3.4. Statut Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu iz 2006. godine

Čl. 2 „Službeni naziv ove biskupijske ustanove u trenutku osnivanja 1806. godine glasio je Klerički seminar, kasnije Biskupijsko bogoslovno sjemenište, a danas je zove Bogoslovno sjemenište Đakovo. Osnivač bogoslovnog sjemeništa je dijecezanski biskup Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije. Sjedište sjemeništa je u Đakovu, Trg J. J Strossmayera 5.“ Već u ovome članku možemo primijetiti kako u nazivu ustanove nema naziva veliko sjemenište, nego bogoslovno što je pravno netočno jer značenje riječi bogoslov u prijevodu jest teolog, a ne pitomac koji živi i odgaja se u velikom sjemeništu sa željom da postane klerik. Problem jest i u nazivu biskupije budući da je tu došlo do korjenite promjene u nazivu i rangiranju. Veliko sjemenište u Đakovu crkvena je pravna osoba i time se upisuje u registar ustanova pri Trgovačkom sudu i kao takva ima svoj matični broj i žiro račun. Veliko sjemenište kako je već rečeno u kanonskom poretku i građanskom pravnom poretku javnu pravnu osobnost stječe *ipso iure*, odnosno samim činom ustanovljena pa time vidimo da je ovdje veliko sjemenište pravno potvrđeno.⁸⁶

Čl. 7 „U sjemenište se primaju kandidati koji su završili četverogodišnju srednju školu, osjećaju Božji poziv, očituju želju za bližom svećeničkom formacijom te imaju preporuku župnika ili drugog svećenika. Kandidati koji su primljeni u Bogoslovno sjemenište postaju svećenički kandidati, nose naziv bogoslovi.“ Iako uvriježen naziv u svakodnevnom govoru, svećenički kandidati koji borave u sjemeništu nose naziv pitomci velikog sjemeništa, a ne bogoslovi i zajedno sa drugim studentima pripadaju vjernicima laicima: „Po božanskom ustanovljenju među vjernicima u Crkvi ima posvećenih službenika, koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali pak nazivaju se laici (kan. 207 §1).“ Prema ovome kanonu pitomci također pripadaju vjernicima laicima

⁸⁶ J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 38.-39.

budući da još uvijek nisu primili prvi stupanj svetoga reda, đakonat i ne mogu se nazivati vjernicima klericima.

Čl. 8 „Zadaća je sjemeništa da jasnije i potpunije oblikuje zvanje kandidata po uzoru na Gospodina Isusa Krista, Svećenika, Učitelja i Pastira, kako bi postali pastiri duša, spremni i sposobni za službu naučavanja, posvećivanja i vođenja Božjeg naroda.“ Ovaj članak preuzima glavnu temu iz dokumenta *Ratio Fundamentalis institutionis sacerdotalis* (RFIS br. 20) o važnosti i zadaći velikoga sjemeništa i odgovara spremnosti odnosno zadaći koja se kasnije pripisuje župnicima; „... da za tu zajednicu obavlja službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja u suradnji s drugim prezbiterima ili đakonima i uz pomoć koju mu pružaju vjernici laici, prema pravnoj odredbi (kan. 519).“

Čl. 9 progovara o ulozi velikoga sjemeništa, a to je širiti Evanđelje slijedeći Isusa Krista, živjeti nasljedovanjem Krista te učvršćivati vlastito znanje prihvaćajući upozorenja, savjete i uputstva odgojitelja. Čl. 10 odnosi se na to da veliko sjemenište svoje nadahnuće i promicanje zadaća ostvaruje u duhu Svetog Pisma, crkvenim dokumentima, posebice dokumentima i smjernicama II. vatikanskog sabora, potom kanonima Zakonika kanonskog prava, odredbama partikularnog prava i pastoralnih potreba biskupije Đakovačke ili Bosanske i Srijemske te pravila i statuta velikog sjemeništa u Đakovu koji su potvrđeni od dijecezanskog biskupa.

3.5. Vodstvo, uprava i djelatnici velikog sjemeništa

Prema čl. 11 Statuta velikog sjemeništa u Đakovu zajednicu sačinjavaju: dijecezanski biskup, potom ravnateljstvo sjemeništa u koje se ubrajaju odgojitelji, profesori, svećenici, duhovni vođe te župnici župa odakle pitomci dolaze. Potom pitomci primljeni u veliko sjemenište koji očituju Božji poziv i prihvaćaju bližu svećeničku formaciju. Zajednicu prema ovome članku čine i časne sestre, radnici i radnice zaposleni u velikom sjemeništu, te obiteljska i biskupijska zajednica kao izvanjski suradnici zajednice velikog sjemeništa.

Prema Statutu iz 1961. godine u §4 stoji: „Poglavari sjemeništa su rektor kao upravnik zavoda sa ekonomom za materijalne potrebe sjemeništa i duhovnicima za duhovni odgoj pitomaca i prefektom za disciplinu i nadziranje učenja u izvanškolsko

vrijeme.“ Iz ovoga paragrafa jasno vidimo kako se službe i zadaće odgojitelja nisu posebno mijenjali, njihovi nazivi, povjerene im zadaće i poslovi gotovo su identični kao što je to propisani i trenutno važećim Statutom. §5 navodi kako poglavarstvo sjemeništa imenuje nadležna crkvena vlast misleći pritom na dijecezanskog biskupa partikularne crkve.

3.5.1. Dijecezanski biskup

Čl. 12 §1 „Vrhovni poglavar Bogoslovnog sjemeništa je dijecezanski biskup Đakovačke i Srijemske biskupije, „koji je prvi učitelj poziva u svojoj biskupiji te odgojitelj vlastitih svećenika“ na svim područjima: duhovnom, intelektualnom i pastoralnom.“ Ovaj članak u skladu je sa Zakonikom kanonskog prava jer dijecezanski biskup vrhovni je poglavar jednog velikog sjemeništa, dok njega u obavljanju svih poslova zastupa rektor imenovan od dijecezanskog biskupa (usp. kan. 238 §2). Prema pak drugom paragrafu ovoga članka, uz to što je vrhovni poglavar dijecezanski biskup: predstavlja veliko sjemenište pred crkvenim i društvenim vlastima, brine se za dovoljan i kvalitetan broj odgojitelja kao i njihovim imenovanjima, prima i otpušta pitomce nakon saslušanja odgojitelja velikog sjemeništa. Dijecezanski biskup pripušta i uvodi pitomce u službe lektorata, akolitata te podjeljuje svete redove đakonata i prezbiterata. Uz to dijecezanski biskup daje smjernice i donosi konačnu odluku o sjemenišnom odgoju te vodi brigu o materijalnom uzdržavanju velikog sjemeništa.

3.5.2. Odgojitelji

Prema Statutu čl. 12 §2 odgojiteljske službe u sjemeništu su: rektor, vicerektor, prefekt, duhovnik i ekonom. Oni kako navodi Statut čine ravnateljstvo velikog sjemeništa koji vrše svoje službe po mandatu dijecezanskog biskupa, a brinu se kako za zajednički život svih pitomaca, tako i za pratnju pitomaca pojedinačno, napose u pojedinačnim razgovorima i susretima. Iako je vrhovni poglavar velikog sjemeništa dijecezanski biskup, u njegovo ime to čini rektor velikog sjemeništa koji prema Statutu po službi: zastupa sjemenište pred crkvenim i društvenim vlastima na temelju dekreta dijecezanskog biskupa, te je član prezbiterskog vijeća: „Neki svećenici, prema odredbi statuta, moraju po položaju biti članovi, to jest oni koji pripadaju vijeću zbog povjerene im službe (kan. 497 1°).“ Rektor sjemeništa vodi proceduru primanja pitomaca te izvještava dijecezanskog biskupa koji pitomac i zašto ne može nastaviti formaciju u

velikom sjemeništu. Drugim odgojiteljima povjerava određene zadatke i poslove koji se tiču njihovih službi te se brine za rad čitave sjemenište zajednice. Vicerektor pomaže rektoru i zamjenjuje ga u slučaju odsutnosti ili bolesti, a kako navodi Statut ukoliko ne postoji ova služba, onda to čini prefekt, a ako ih je više onda striji po službi (usp. čl. 14 §2). Statut dalje navodi službu prefekta koja je pomalo neusklađena sa Zakonikom gdje se ova služba uopće na navodi, a o čemu smo govorili u prethodnim poglavljima te je pomiješana sa službama prefekta studija, voditelja studija i drugim službama. Prema Statutu služba prefekta tiče se svakodnevnog života pitomaca, od ponašanja i učenja, do razgovora i odražavanja međuljudskih odnosa. Služba duhovnika opisana je u čl. 16 a odnosi se na odgovornost za sjemenišnu zajednicu sa stajališta duhovnog života te je i ovdje kao i u Zakoniku navedeno da se duhovnik ne očituje u pitanjima vanjske discipline pitomaca te jamči nepovredivost unutarnjeg područja savjesti (*forum interum*). Služba ekonoma također je jasno i detaljno opisana, a odnosi se na materijalno uzdržavanje velikog sjemeništa. Veliko sjemeništa se naime financira dobrovoljnim darom vjernika kroz obiteljski dar, primanjem naknade za dane usluge članovima drugih crkvenih ustanova, te manjim dijelom, od nepokretne imovine koja se nakon nacionalizacije vraća sjemeništu. Financiranje sjemeništa bilo je propisano i statutom iz 1961. godine u §3: „Bogoslovno sjemenište se izdržava od sredstava što ih daju pojedini Ordinarijati za svoje pitomce i od svojevrijednih slobodnih priloga vjernika. Sjemenište može primati ostavine, pobožne zaklade i slično u skladu s crkvenim i odnosnim državnim propisima.“ O financiranju odnosno uzdržavanju sjemeništa progovara i Zakonik: „Da bi se namirivale sjemenište potrebe, uz milodare, o kojima se govori u kan. 1266, biskup može u biskupiji nametnuti doprinos (kan. 264 §1).“ Takvi doprinosi detaljno su opisani: „Doprinosu za sjemenište podliježu sve crkvene pravne osobe, i privatne, koje imaju sjedište u biskupiju, osim ako se uzdržavaju samo od milostinje ili ako se u njima stvarno nalazi zavod učenika ili nastavnika da bi se promicalo zajedničko dobro Crkve; taj doprinos mora biti opći, razmjern prihodima onih koji mu podliježu i određen prema sjemenišnim potrebama (kan. 264 §2).“ „Dijecezanski biskup dužan je starati za: osnutak, održavanje ustanove, uzdržavanje pitomaca, naknadu nastavnicima te druge sjemenišne potrebe.“⁸⁷ Upravo u ovakvim poslovima velikog sjemeništa brine se ekonom koji te poslove obavlja u ime dijecezanskog biskupa, dok kako navodi §5 ovoga članka nadzor nad pravilnom upravom dobara sjemeništa

⁸⁷ J. BRKAN, *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012., str. 72.

dijecezanski biskup povjerava Ekonomskom vijeću biskupije posebno u većim i važnijim stvarima poput gradnji, obnova i bitnih promjena ekonomskog poslovanja.

3.5.3. Profesori

Čl. 18 Statuta Bogoslovnog sjemeništa navodi kako su i profesori pravi odgojitelji i zbog toga članovi odgojne sjemenišne zajednice: „U izvršavanju svoje zadaće neka se smatraju pravim odgojiteljima i neka stoga imaju na pameti niže navedene norme glede nauke što je treba predavati i glede metode naučavanja (RFIS br. 38).“ Posebno pak mjesto među profesorima zauzima dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta u zajedništvu sa profesorima i nastavnicima navedenog fakulteta.

3.5.4. Pitomci

Čl. 19 progovorio je o pitomcima velikog sjemeništa, odnosno prema Statutu oni se nazivaju bogoslovi, o čemu smo već progovorili u ranijim poglavljima. Prema Statutu pitomci su kandidati za ministerijalno svećeništvo koje na temelju molbi, dijecezanski biskup primi u veliko sjemenište. Daljnji brojevi navode koji su dokumenti potrebni za ulazak odnosno primanje u sjemenište te koje kvalitete i kompetencije mora imati osoba kako bi bila primljena. U ovome članku detaljno su opisani i načini odlaska odnosno otpuštanja iz velikog sjemeništa. O ovoj temi također kroz dva paragrafa navodi se i u statutu iz 1961. godine pa tako: §6 „U bogoslovno sjemenište se primaju samo oni pitomci, koji se žele posvetiti svećeničkom staležu i u tu svrhu pohađati pripravni tečaj/licej ili su redovni slušači Visoke bogoslovne škole. Čim prestaju pitomci studirati ili gube pravo na daljnji studij imaju se odmah odstraniti također iz sjemeništa.“ Te §7 „Respektirajući kandidatima njihove građanske slobode, primaju se u sjemenište samo takovi pitomci, koji su se potpunoma slobodno i svojevóljno i dragovoljno obvezali, da će se točno držati kućnog reda i pravila, koja su od Crkve propisana za sjemeništare“. Ostali brojevi oboga statuta iz 1961. godine odnose se na svakodnevni život i zadaće pitomaca u velikom sjemeništu koje smo ranije prikazali, dok je u to u sadašnjim prilikama puno detaljnije opisano u *Uredbi o zajedničkom životu bogoslova* koja se pridodana kao dodatak važećem Statutu iz 2006. godine.

3.5.5. Katolički bogoslovni fakultet, kućno osoblje i obiteljska zajednica

Ostatak članaka statuta odnosno članci 20-22 progovorili su o važnosti Katoličkog bogoslovnog fakulteta kao mjesta intelektualne formacije pitomaca, potom o domaćinstvu velikog sjemeništa kojega čine osobe posvećenog života uz pomoć drugog zaposlenog osoblja koje pitomci moraju poštovati i biti zahvalni. Posljednji članak progovorio je o važnosti obiteljske zajednice iz koje potječe pitomac i koja ima važnu ulogu u odgoju pitomaca, a koja se ostvaruje kroz zajednički godišnji susret roditelja odgojiteljima i pitomcima velikoga sjemeništa.

3.6. Trajnost statuta

§25 statuta iz 1961. tvrdi: Ovaj statut stupa na snagu potpisom i dobiva svoju pravnu valjanost, do eventualnih promjena bilo pojedinih odredaba i cijelog statuta na temelju novih crkvenih propisa i direktiva. Potpisnik Statuta je rektor velikog sjemeništa dana 3. listopada 1961. godine. U trenutno važećem Statutu u posljednja dva broja *Uredbe o zajedničkom života bogoslova* piše: Statut, zajedno s Uredbom donesenom u skladu s točkom 25. *Ratio fundamentalis* i člankom 19., 21. ovoga statuta, stupa na snagu odobrenjem dijecezanskog biskupa Đakovačke i Srijemske biskupije. Danom stupanja na snagu ovog statuta prestaje važiti Statut Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu od 16. svibnja 1981. godine. Važeći Statut Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu odobrio je dijecezanski biskup Marin Srakić 28. siječnja 2006. godine na pet godina. Ponovno odobrenje Statuta odobrio je dijecezanski biskup Marin Srakić 14. listopada 2011. godine i to je trenutno pravno važeći Statut Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu.

2016. godine izdan je novi *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* od strane Kongregacije za kler. 2017. godine u Hrvatskoj je preveden pod nazivom *Dar svećeničkog zvanja* o čemu smo pisali u prethodnim poglavljima. Br. 3 navedenoga dokumenta jasno ukazuje kako svaka biskupska konferencija, na temelju RFIS, dužna izraditi vlastite nacionalne odnosno narodne odredbe o svećeničkom odgoju i izobrazbi u skladu s br. 1 koncilskog dekreta *Optatam totius* i kan. 242 §1 Zakonika kanonskoga prava, a koje treba odobriti Kongregacija za kler. Također potrebno je unijeti preinake i promjene u nacionalne uredbe kad god se mijenja dokument na području opće Crkve. Br. 4 navodi kako tu nacionalnu uredbu trebaju poštovati sva biskupijska i međubiskupijska velika sjemeništa na prostoru biskupske konferencije. U ovome je

zanimljivo kako je Hrvatska nacionalna uredba o formaciji svećeničkih kandidata izišla tek 2012. godine, a temeljila se na staroj RFIS iz 1967. godine. Upravo ova nacionalna uredba puna je pravno netočnih informacija, često u kontradikciji sa samim Zakonikom i drugim crkveno - pravnim dokumentima. Kako smo i naveli u prijašnjim poglavljima riječ je o pravno netočnim pojmovima: bogoslov, kandidat, svećenički pripravnik, teolog, bogoslovno sjemenište, prefekti, općenito pitanje službi i drugih pravnih aspekata. Budući da je RFIS jasno ukazao da je potrebno izdati nove nacionalne uredbe HBK bi uskoro morala izdati potpuno novi dokument koji će se u potpunosti temeljiti na pravnim dokumentima Crkve te vrijediti za čitavu biskupsku konferenciju kojega će se sva velika sjemeništa morati pridržavati. Ukoliko bi HBK izdala novu nacionalnu uredbu, time bi se svi statuti svih velikih sjemeništa morali promijeniti i uskladiti, napose u pitanjima pravne terminologije i službi.

Zaključak

Na temelju odrađene teme diplomskoga rada koja je obuhvatila povijesne činjenice i pravne postavke na samome kraju iznijeti ćemo nekoliko postavki i ukazati na određenu problematiku.

U Hrvatskoj kako smo veći naveli postoje četiri velika sjemeništa za odgoj pitomaca i jedno za odgoj pitomaca – neokatekumena. Sva četiri velika sjemeništa već u svojem nazivu imaju pravne nelogičnosti. Bogoslovno sjemenište Đakovo smo već prikazali u posebnom poglavlju i ukazali na problematiku; bogoslovno, bogoslov. U Zagrebu djeluje Nadbiskupsko bogoslovno sjemenište Zagreb koje također ima problem u imenu, ponovno bogoslovno, a ovdje još i nadbiskupsko; nepotrebni pravni pojmovi. U Splitu djeluje Centralno bogoslovno sjemenište Split. Uz bogoslovno nejasan je i nepotreban pojam centralno, zbog čega centralno, takav pojam u pravnoj terminologiji ne postoji. U Rijeci djeluje također Bogoslovno sjemenište, koje ima i dodatni naziv „Ivan Pavao II.“ koje ukazuje na prisjećanje na dolazak rimskoga prvosvećenika u Hrvatsku 2003. godine. Prema ovome vidimo kako već u samim nazivima ustanova velikih sjemeništa ima netočne pravne termine koju je potrebno ispraviti i doraditi, pa i promijeniti.

Statuti velikih sjemeništa također imaju problema s pravnom terminologijom. Kako smo vidjeli u statutu Bogoslovnog sjemeništa Đakovo ima mnogo propusta, krivih službi, krive terminologije koja nije u skladu niti sa Zakonikom kanonskoga prava niti drugim dokumentima.

U samim statutima veliki problem i razlika predstavljaju službe koje se podjeljuju pitomcima. Službe lektorata, akolitata i službe kandidata za svete redove đakonata i prezbiterata (*ad missio*) u svim velikim sjemeništima na području HBK podjeljuju se u različitim godina studija i formacije. Službe se podjeljuju često nelogično, nisu objašnjene te ih se ponekad ne razumije. Primjerice u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu red službi ima nelogičan slijed: najprije se u trećoj godini formacije podjeljuje služba lektorata, a potom pri kraju treće godine *ad missio*. U Zagrebu u velikome sjemeništu *ad missio* se podjeljuje netom prije đakonskoga ređenja. Upravo u ovome vidimo veliku nelogičnost i pravnu problematiku.

Kako smo vidjeli i u primjeru velikoga sjemeništa u Đakovu problem je i u odgojiteljskim službama. Službe su često u statutima u kontradikciji sa Zakonikom kanonskoga prava, pojedine odgojiteljske službe su promijenjene i prilagođene tradiciji i mjesnim prilikama, ali nažalost tome tu nije mjesto. Zakonik jasno ukazuje koje odgojiteljske službe su potrebne, kako ih se naziva i koja je njihova zadaća u odgoju i obrazovanju pitomaca. Prema ukazanome ne mogu postojati službe ravnatelja, poglavara, prefekta i slične koje niti postoje ni ima potrebe za njihovim postojanjem.

Kako smo već i naveli ranije, HBK u dogledno vrijeme mora izraditi i proglasiti novu nacionalnu uredbu o formaciji pitomaca koja će biti usklađena sa Zakonikom kanonskoga prava, sa *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* kao i sa svim drugim pravnim dokumentima koje izdaje rimski prvosvećenik ili Apostolska stolica. Na temelju te nove nacionalne uredbe moraju se onda uskladiti statuti i pravilnici svih velikih sjemeništa na prostoru HBK, kako ne bi bilo pravnih nejasnoća i krive pravne terminologije.

Možemo zaključiti na temelju statuta Bogoslovnoga sjemeništa Đakovo i nacionalne uredbe HBK kako se pravni aspekt vrlo široko i pojednostavljeno tumači, a time se onda daje povoda za kriva poimanja, razumijevanja i tumačenja često vrlo važnih pojmova, službi i stavki.

Literatura

BRKAN, J., *Klerici u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Knjižnica zbornika „Kačić“, Split, 2012.

CRNICA, A., *Priručnik kanonskoga prava Katoličke Crkve*, Tisak štamparije „Vjesnik“, Zagreb, 1945.

ČEKOLJ, Ž., Povijest bogoslovnih sjemeništa, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 11-12, str. 1046.-1048.

DENZINGER, H., P. HUNERMANN, P., *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izreka o vjeri i čudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Optatam totius*, KS, Zagreb, 2008.

FRANZEN, A., *Pregled povijesti crkve*, KS, Zagreb, 1993.

HBK, *Formacija svećeničkih kandidata, načela i smjernice*, Glas Koncila, Zagreb, 2012.

ILIĆ, Z., Postupci provjere u sjemenišnoj formaciji prema crkveno – pravnim dokumentima, u: *Crkva u svijetu*, 50 (2014.) 4, str. 632.-656.

IVAN PAVAO II., *Pastores dabo vobis*, Glas Koncila, Zagreb, 2012.

JEDIN, H., *Crkveni sabori*, KS, Zagreb, 1980.

JEDIN, H., *Reformacija. Katolička reforma. Proturreformacija*, u: *Velika povijest Crkve*, svezak IV., KS, Zagreb, 2004.

JEDIN, H., *Srednjovjekovna Crkva*, u: *Velika povijest Crkve*, svezak III/II., KS, Zagreb, 1993.

Jeruzalemska Biblija, KS, Zagreb, 2011.

Kodeks kanonskoga prava uređen po odredbi sv. oca pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV., Glas Koncila, Zagreb, 2007.

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Temeljne odredbe o svećeničkom odgoju i obrazovanju*, Dokumenti 28, KS, Zagreb, 1970.

KONGREGACIJA ZA KLER, *Dar svećeničkog zvanja. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Dokumenti 177, KS, Zagreb, 2017.

KOVAČIĆ, S., *Kršćanstvo i Crkva u starom i srednjem vijeku*, VERBUM, Split, 2004.

Opći religijski leksikon A-Ž, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002., str. 868.-869.

MERČEP, V., *Dekret o svećeničkom odgoju obrazovanju, Optatas totius*, u: *Komentari dokumenata Drugog vatikanskog sabora*, svezak 8, FFDI, Zagreb, 1988.

MIĆAN, M., *Odgoj i obrazovanje budućih svećenika*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 10, str. 876.-880.

PAVIĆ, M., *Biskupsko sjemenište u Djakovu (1806.-1906.)*, u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske*, 33 (1906.) 6, str. 43.-48.

PAVIĆ, M., *Osvrt na odgoj svećenstva dijecezanskoga* u: *Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske*, 42 (1914.) 1, str. 5.-11.

PRANJIĆ, P., *Božji narod, II. knjiga Zakonika kanonskog prava: kanoni 204 – 746 s komentarom*, KBF, Sarajevo, 2012.

Statut Bogoslovnog sjemeništa Đakovo, Bogoslovno sjemenište Đakovo, 2006.

Statut Bogoslovnog sjemeništa Đakovo, Bogoslovno sjemenište Đakovo, 1961.

ŠALKOVIĆ, J., *Katolička sveučilišta* (kann. 807-814), u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.) 4, str. 807.-838.

ŠKALABRIN, N., *Biskupijsko sjemenište u Đakovu – od osnutka do 1918.*, u: *Diacovensia*, 14 (2006.) 2, str. 215.-257.

ŠKALABRIN, N., *Knjiga II., Božji narod*, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Đakovo, 2009.

Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Glas Koncila, Zagreb, 1996.